

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

FJERDE RÆKKE TREDIVTE BIND

TREDIE HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4ME SÉRIE TOME 30 3ME LIVRAISON

PRODUKTIONSSTATISTIK

(HAANDVÆRKS- OG INDUSTRI TÆLLINGEN 1906)

III

BEKLÆDINGS- OG LÆDERINDUSTRI

STATISTIQUE DE LA PRODUCTION INDUSTRIELLE

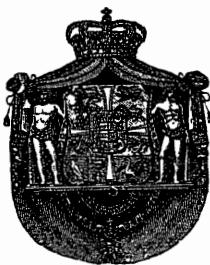
(RECENSEMENT INDUSTRIEL 1906)

III

VÊTEMENT ET CUIRS

UDGIVET AF STATENS STATISTISKE BUREAU

PUBLIÉ PAR LE BUREAU DE STATISTIQUE DE L'ÉTAT

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1909

Indhold.

	Side
1. Indledende Bemærkninger	5
2. Herre- og Damekonfektion	7
3. Tilvirkning af Korsetter.....	15
4. Ligtøj- og Kranseforretninger	15
5. Hattemagerforretninger og Straahattefabrikker	16
6. Tilvirkning af Kasketter	17
7. Buntmagerforretninger	18
8. Handskemagerforretninger	18
9. Vaskerier og Strygerier	20
10. Skotøjsindustri.....	21
11. Garverier	46
12. Lædervareindustri (Drivremmefabrikker, Piskefabrikker, Sadelmagerforretninger)	55

Statens Statistiske Bureau i Februar 1909.

MICHAEL KOEFOED.

Adolph Jensen.

1. Indledende Bemærkninger.¹⁾

Ved Haandværks- og Industritællingen den 12. Juni 1906 blev der i Danmark talt lidt over 85000 Virksomheder med et samlet Personel paa ca. 317000, hvoraf godt 208000 vare egentlige industrielle Arbejdere.²⁾ Antallet af Virksomheder, der anvendte mekanisk Kraft (bortset fra Vind- og Vandkraft), udgjorde godt 6200, og Maskinernes samlede (effektive) Styrke er opgjort til over 125000 Hestes Kraft.

De 85000 Virksomheder har man, efter deres Art, inddelt i 11 Hovedgrupper, omfattende i alt 249 forskellige Erhverv, jfr. den systematiske Erhvervsfortegnelse i Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra A, Nr. 7, Side 374 ff. Af de 11 Hovedgrupper omhandler nærværende Hæfte dels Gruppe III «Beklædningsindustri og Toiletvirksomhed» (Erhvervsnumrene 63—88), dels største Delen af de under Gruppe VI «Læder- og Lædervareindustri» henførte Virksomheder, samt endelig nogle hermed beslægtede Virksomheder, der i den systematiske Erhvervsfortegnelse ere opførte under Gruppe IV, nemlig Erhvervsnumrene 113 og 114, Sadelmagerforretninger (for saa vidt de drives fabrikmæssigt) og Piskefabrikker.

¹⁾ Med Hensyn til Arten af det Materiale, der har dannet Grundlaget for de Meddelelser, der indeholdes i nærværende Hæfte, henvises til Forordet til Produktionsstatistikens 1ste Afdeling (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 30. Bind, 1. Hæfte).

²⁾ Det samlede Personel er ved Bearbejdelsen delt i følgende 4 Grupper: 1) Personer i overordnede Stillinger (derunder ogsaa Indehaveren eller Indehaverne selv), Direktører, Forretningsførere o. l.; 2) Tilsynshavende og Forvaltere samt Kontor- og Butikspersonale, som ikke tillige deltage i det industrielle Arbejde; 3) Bude, Kuske og andet lignende underordnet Personale; 4) de egentlig industrielle Arbejdere og Arbejdersker.

Under Gruppe III (Beklædningsindustri m. v.) er henført 28862 Virksomheder med et samlet Personel af 63314 Personer, hvoraf 31750 vare egentlige Arbejdere. Antallet af Virksomheder, der benyttede mekanisk Bevægkraft, var selvfølgelig i denne Gruppe ringe, kun 175, hvoraf over de tre Femtedele faldt paa Skotøjsfabrikker og Vaskerier. Maskinernes samlede Styrke er opgjort til 1166 Hestes Kraft (Reservemaskinerne ikke medregnede). Af samtlige industrielle Virksomheder omfattede Beklædningsindustrien

Løbe-Nr.	Gruppe III. Beklædningsindustri og Toiletvirksomhed.	Antal Virksomheder	Samlet Personel	Heraf egentl. industrielle Arbejdere	Antal Virksomheder med mekanisk Bevægkraft ^{1,2)}	Maskinernes Hestekraft ²⁾
63	Skrædderforretninger (for Herreklæder; jfr. 68)	4503	13894	8869	10	13
64	Tilvirkning af Herreunderbeklædning ...	43	431	377	1	2
65	Dameskrædderforretninger (herunder Børne- og blandet Damekonfektion; jfr. 68)	8946	16378	7047	10	23
66	Tilvirkning af Dame- og Børnelingeri (jfr. 65 og 68)	315	981	635	"	"
67	Systuer hos Manufakturhandlere	259	1309	1207	"	"
68	Almindelige Konfektionsforretninger	13	354	320	1	4
69	Tilvirkning af Korsetter	18	231	193	2	5
70	Modeforretninger (jfr. 68 og 71)	711	1852	910	"	"
71	Broderiforretninger (jfr. 70)	179	567	315	1	2
72	Tilvirkning af Dukker og Dukketoj	8	22	10	"	"
73	Syning af Olieklæder og Voksdugsvarer ..	4	56	48	"	"
74	Ligtøj- og Kranseforretninger	35	148	94	"	"
75	Tilvirkning af kunstige Blomster og Fjer	17	65	42	"	"
76	Fjerrenserier	7	63	39	3	103
77	Hattemagerforretninger (jfr. 78)	96	436	262	5	113
78	Straahattefabrikker	14	191	166	1	18
79	Tilvirkning af Kasketter (jfr. 80)	54	307	280	"	"
80	Buntmagerforretninger	124	627	428	1	1
81	Handskemagerforretninger	93	791	596	2	10
82	Naadlerier (jfr. 83)	43	122	79	"	"
83	Skomagerforretninger	6263	9548	2866	"	"
84	Skotøjsfabrikker	122	3238	2844	54	404
85	Træsko- og Tøffelmagerforretninger	2650	3040	365	9	28
86	Vaskerier og Strygerier	2208	4966	2263	57	428
87	Rulleforretninger	754	951	149	15	11
88	Barber- og Frisørforretninger	1383	2746	1346	3	1
	Tilsammen...	28862	63314	31750	175	1166

¹⁾ Bortset fra Vind- og Vandkraft. ²⁾ Reservemaskiner ikke medregnede.

altsaa 33,9 pCt., dens Personel udgjorde 20,0 pCt. af det hele industrielle Personel, Arbejdertallet 15,2 pCt. af Helheden.

I foranstaaende Tabel (Side 6) er anført de vigtigste statistiske Hoveddata for hvert af de 24 Erhvervsnumre, der ere henførte under Beklædningsindustriens Gruppe.

Af de 28862 Virksomheder, der taltes under Beklædningsindustriens Gruppe, blev de 2248 (med et Personel af 6766 Mennesker) drevne som Bierhverv til anden Virksomhed (jfr. nærmere det foran nævnte Tabelværk, Side 181). Af samtlige Virksomheder var den langt overvejende Del, nemlig 20036 saadanne, hvor Indehaveren arbejdede alene uden Medhjælpere, medens 7956 Virksomheder havde 1—5 Arbejdere hver, 689 havde 6—20 Arbejdere, 155 havde 21—100 og 26 havde over 100 Arbejdere hver (jfr. nærmere Tabelværket Side 40—41).

For Læderindustriens Vedkommende ere de væsentligste statistiske Hoveddata angivne i det følgende under de specielle Afsnit.

Med Hensyn til Virksomhedernes Beliggenhed i de forskellige Dele af Landet, Arten af den benyttede mekaniske Bevægkraft, Personellets Stilling i Erhvervet, Arbejdernes Fordeling efter Køn, Alder og ægteskabelig Stilling m. v. skal man henvise til de derom i Tabelværket meddelte udførlige Oplysninger.

I den følgende Redegørelse for Produktionens Omfang og Værdi, Benyttelsen af Arbejdsmaskiner m. v. i de væsentligste Fag inden for Beklædningsindustrien og Læderindustrien har man i flere Tilfælde fundet det hensigtsmæssigt at samle beslægtede Fag i særlige Grupper og i det hele taget at benytte en noget anden Inddeling end den, der er anvendt i Industritællings-Tabelværket. Af de i foranstaaende tabellariske Oversigt over Beklædningsindustrien anførte Erhverv er et enkelt, nemlig Træsko- og Tøffel-magerforretninger, udskudt til Behandling i et følgende Hæfte sammen med den øvrige Træindustri.

2. Herre- og Damekonfektion.

De for Aaret 1905 modtagne Oplysninger om Produktion m. v. vedrøre kun Tilvirkning af færdige Beklædningsgenstande (Lager-

arbejde) i Modsætning til det Arbejde, der udføres paa Bestilling, direkte for Kunderne. En saadan egentlig fabrikmæssig Fremstilling af Beklædningsgenstande finder væsentlig kun Sted i Hovedstaden. Saaledes vedrøre de modtagne Oplysninger for Hovedstaden i alt 5740 direkte beskæftigede Arbejdere i Sæsonen og 4412 uden for Sæsonen mod 9369 d. 12. Juni 1906¹⁾, altsaa ca. Halvdelen; i Provinserne udgjorde det samlede Antal direkte beskæftigede Arbejdere i 1906 8314, medens kun ca. 700 eller ikke engang en Tiendedel var beskæftiget med Fremstilling af Lagerarbejde.

a. Hovedstaden.²⁾

I nedenstaaende Oversigt er for de Virksomheder i Hovedstaden, for hvilke der foreligger Oplysning om Produktion m. v. i Aaret 1905, særskilt for Herrekonfektions- og for Dame- og Børnekonfektionsindustrien meddelt Oplysning om det i Aaret 1905 gennemsnitlig beskæftigede Antal Arbejdere, i og uden for Sæsonen, idet Arbejderne yderligere ere fordelte, eftersom de vare beskæftigede paa Værksted eller i Arbejdernes eget Hjem.³⁾

-
- 1) Industritællingstabelværkets Løbe-Nr. 63—68; dog er en Virksomhed med 106 Arbejdere, der i Industritællingstabelværket er henført til Løbe-Nr. 66: Tilvirkning af Dame- og Børnelingeri, her henført til Korsettilvirkning.
 - 2) Ved Hovedstaden forstaas her som overalt i det følgende København og Frederiksberg tilsammen.
 - 3) I Følge Reglerne for Udfyldningen af de paagældende Skemaer skulde de Arbejdere, der udelukkende vare beskæftigede ved Syning af bestilte Beklædningsgenstande eller ved Forandring af Overstykker m. v. ikke medregnes, men kun de Arbejdere, som udelukkende eller overvejende fremstillede «Lagerarbejde». Da imidlertid Arbejderne i de Virksomheder, der tilvirkede saavel Bestillings- som Lagerarbejde, i Almindelighed vare beskæftigede ved begge Dele i Flæng, har en saadan Sondring ikke kunnet gennemføres. De her meddelte Tal omfatte saaledes samtlige Arbejdere, idet det dog ikke er udelukket, at enkelte Virksomheder have fulgt de givne Regler og ikke medtaget de rene Bestillingsarbejdere. I hvor stor en Udstrækning dette sidste er sket, har ikke kunnet konstateres, men Bestillingsarbejderne udgøre i de her behandlede Virksomheder som Helhed kun et meget ringe Antal i Sammenligning med Lagerarbejderne.

Antal Virksomheder.....	I Sæsonen			Uden for Sæsonen		
	Herre- kon- fektion	Dame- og Børnekon- fektion	Til- sam- men	Herre- kon- fektion	Dame- og Børnekon- fektion	Til- sam- men
	24	39	63	23	43	63
Direkte						
{ paa Værksted..	250	1400	1650	241	1265	1506
{ i Hjemmet....	2230	1860	4090	1754	1152	2906
Arbejdere						
{ Tilsammen....	2480	3260	5740	1995	2417	4412
Hjemmearbejderes Hjælpere...	120	2100	2220	60	540	600

Hjemmearbejdet var mest udbredt i Herrekonfektionen; her var i Sæsonen ni Tiendedele af Arbejderne beskæftigede i eget Hjem mod tre Fjerdedele i Dame- og Børnekonfektionen. I Herrekonfektionen arbejdede Hjemmearbejderne næsten udelukkende direkte for Hovedforretningen, uden fremmed Hjælp. I Dame- og Børnekonfektionen udgjorde derimod Antallet af Hjemmearbejderes Hjælpere i Sæsonen et større Antal end de direkte beskæftigede, og der fandtes her et betydeligt Antal hjemmearbejdende Systuer, der efter Sæsontiderne beskæftigede et stærkt vekslende Antal Syersker. Det er navnlig i Dame- og Børnekonfektionsindustrien, at Sæsontiderne have Betydning; jfr. nedenstaaende Tal:

	Af 100 Arbejdere i Sæsonen vare beskæftigede uden for Sæsonen	
	Herre- konfektion	Dame- og Børne- konfektion
Paa Værksted	96	90
I Hjemmet	79	62
Hjemmearbejderes Hjælpere...	50	26
Tilsammen...	79	55

I Herrekonfektionen var der uden for Sæsonen beskæftiget ca. 550 eller en Femtedel færre Arbejdere end i Sæsonen, for Dame- og Børnekonfektionsindustrien var det ca. 2400 eller 45 pCt. færre. Sæsontiderne give sig navnlig Udslag i et skiftende Antal Hjemmearbejdere. Medens saaledes det uden for Sæsonen beskæftigede Antal Værkstedsarbejdere i Damekonfektionsindustrien kun var 10 pCt. lavere end i Sæsonen, var af de direkte beskæftigede Hjemmearbejdere ikke mere end godt tre Femtedele og af Hjemmearbejderes Hjælpere ikke mere end Fjerdedelen beskæftiget uden for Sæsonen.¹⁾

¹⁾ Det her berørte Spørgsmaal vil blive undergivet en udførligere Behandling i et særligt Hæfte, omhandlende de Vilkaar, hvorunder det industrielle Hjemmearbejde udøves, særlig i Hovedstaden, efter en med nævnte Formaal for Øje foretagen speciel Undersøgelse.

Værkstedsarbejdernes Fordeling efter Beskæftigelsens Art var, særskilt for Mænd og Kvinder, i Sæsonen saaledes:

	Herrekonfektion			Dame- og Børnekonfektion		
	Mænd	Kvinder	Tilsammen	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Beskæftigede ved Tilskæring	112	41	153	127	146	273
Beskæftigede ved Syning	12	85	97	24	1103	1127
Tilsammen	124	126	250	151	1249	1400

De mandlige Værkstedsarbejdere vare hovedsagelig beskæftigede ved Tilskæring. Som Helhed var Halvdelen af Herrekonfektionens men kun en Tiendedel af Damekonfektionens Værkstedsarbejdere Mænd. Af de direkte beskæftigede Hjemmearbejdere var en endnu større Andel Kvinder, idet kun henholdsvis 23 og 5 pCt. vare Mænd, og af Hjemmearbejderen Hjælpere udgjorde de mandlige Arbejdere et forsvindende Antal.

Til Belysning af Sæsontiderne anføres nedenstaaende Oversigt:

	Herrekonfektion	Damekonfektion	Børnekonfektion
Samlet Antal Virksomheder	23 ¹⁾	30	9
Heraf med Opgivelse af Sæson	11	22	8
Antal Virksomheder, fordelte efter Sæsonmaanedene ²⁾			
Januar	1	6	"
Februar	8	9	"
Marts	10	14	5
April	8	22	8
Maj	7	19	8
Juni	2	10	5
Juli	5	7	2
August	7	8	"
September	8	16	7
Oktober	7	20	7
November	4	14	5
December	2	3	4

¹⁾ I 5 Virksomheder (4 der tilvirkede Skjorter, Kravats m. v. samt Hærens Munderingsdepot) vare Arbejderne regelmæssigt beskæftigede.

²⁾ De her meddelte Tal, der kun indeholde Oplysning om, hvor mange af de paagældende Virksomheder, der have Sæson i hver af Aarets 12 Maanedere, ere naturligvis ikke tilstrækkelige til at fastslaa, i hvor høj en Grad Beskæftigelsen er vekslende inden for Aaret i Konfektionsindustrien. Den i Tallene indeholdte Tendens er imidlertid paalidelig nok. Til nøjere Belysning af det her berørte Spørgsmaal maatte kræves en

For Herrekonfektionen ere Februar—Maj og August—Oktober de egentlige Sæsonmaaneder med størst Travlhed i Foraarssæsonen (navnlig i Marts). De mest døde Maaneder vare Januar, Juni og December. For Damekonfektionen laa Sæsontiderne baade Foraar og Efteraar en Maaned senere, henholdsvis Marts—Maj og September—November. Travlheden var størst i April og Oktober. De døde Maaneder vare omtrent de samme som i Herrekonfektionen. I Børnekonfektionen var Forskellen mellem travl og død Tid mest iøjnefaldende. Maanederne Januar—Februar samt August vare udpræget døde.

Af de her behandlede 62 større Konfektionsvirksomheder havde 25 mekanisk Kraft, og Antallet af mekanisk drevne Arbejdsmaskiner udgjorde i alt 13 Tilskæringsmaskiner og 364 Symaskiner; jfr. nedenstaaende Tal:

	Antal Virksomheder med mekanisk Kraft	Antal mekanisk drevne Arbejdsmaskiner	
		Tilskærings- maskiner	Symaskiner
Herrekonfektion.....	9	5	38
Dame- og Børnekonfektion.....	16	8	326
Tilsammen ...	25	13	364

Den samlede Salgsværdi for de i de her behandlede Virksomheder i Aaret 1905 tilvirkede Beklædningsgenstande (Lagerarbejde) udgjorde i alt 15,5 Mill. Kr.¹⁾ Den her foretagne Opgørelse omfatter kun Lagerarbejde, men det har dog ikke overalt været muligt at udskille de paa Bestilling forfærdigede Beklædningsgenstande; dog er Bestillingsarbejdet i de her behandlede Virksomheder gennemgaaende af ringe Betydning.

Fordeling af de beskæftigede Arbejdere paa Maaneder, men de hertil fornødne Data foreligge ikke ved nærværende Opgørelse; for dette Punkts Vedkommende vil imidlertid ogsaa den i Note 1 Side 9 nævnte specielle Undersøgelse indeholde Oplysninger.

¹⁾ De ved Militæretatens Munderingsdepot med 156 direkte beskæftigede Arbejdere tilvirkede Munderingssager ikke medregnede. Her blev i Aaret 1905 fremstillet 552 Kapper m. v., 989 Uniformsfrakker, 5636 Uniformsjakker, 6417 Trøjer, 14616 Par Benklæder, 982 Lærredskitler, Bluser m. v., 2472 Drejlsfrakker, 3158 Drejls- og Lærredsbenklæder, 2283 Huer, 1410 Skjorter, 4200 Lagener, 10488 Haandklæder og Viskestykker samt en Del Hovedpuder, Lømmetørklæder, Skjortekraver, Skridtbesætninger og Huebind. Varnes Salgsværdi er ikke oplyst.

I nedenstaaende Oversigt er Produktionen nærmere specificeret:

	Mængde	Salgsværdi
	Stkr.	Kr.
Herrekonfektion		
Overfrakker, Paletots, Ulstere	43100	930000
Andet Overtøj (Kapper, Regnfrakker, Have-		
locks m. v.)	6550	102300
Habitter	98000	2,153000
Jakker	12400	155300
Veste	12900	42500
Benklæder	30800	189000
Drengehabitter	27300	349000
Drengefrakker og Stortrøjer	1000	10000
Drengeluser	15500	24400
Arbejdsbenklæder	156200	335000
Arbejdsjakker, Arbejdsbluser m. v.	268200	439000
Uspecificeret Arbejdstøj	—	526400
— Herrebeklædning	—	464200
Tilsammen ...	—	5,720100
Herreunderbeklædning m. v.		
Herrelinned	34900	98200
Slips, Cravats	622000	228500
Sportskraver	23000	12700
Tilsammen ...	—	339400
Damekonfektion		
Overstykker, Kaaber, Jaketter	275400	4,877000
Spadseredragter	25600	684200
Kjoler, tailor made	1880	96000
Kjoler	31000	713000
Nederdele	37700	276000
Bluser	108100	378800
Kjoler, Nederdele, Bluser, Skørter	—	973400
Pelsvarer	—	236000
Tilsammen ...	—	8,234400
Børnekonfektion		
Børnehabitter (Drenge og Piger)	24000	200100
Pigeoverstykker, Pige dragter	13300	115400
Børnekjoler	6500	21200
Tilsammen ...	—	336700
Dame- og Børneunderbeklædning m. v.		
Damelinned	81000	231700
Børnelinned	25300	15200
Dame- og Børnelinned	36000	125000
Korsetter	23200	56200
Skørter	34000	165500
Reformbenklæder	5800	22300
Dameslips, Kraver, Bælter m. v.	—	59000
Forklæder	11000	12500
Tilsammen ...	—	687400
Diverse (Damehatte, Paraplyer, Lampe-		
skærme m. v.)	—	181600
I alt ...	—	15,499600

Den meddelte Opgørelse er for den egentlige Herre- samt Dame- og Børnekonfektion ret fuldstændig. Man har saaledes modtaget de paagældende Skemaer i udfyldt Stand fra omtrent alle større herhenhørende Virksomheder, og i de mindre Virksomheder, for hvilke Oplysning ikke foreligger, fremstilles der forholdsvis lidt Lagerarbejde. For Underbeklædning er Opgørelsen derimod langt fra udtømmende. De paa Bestilling fremstillede Underbeklædningsgenstande spille ogsaa i de mindre Virksomheder en meget ringe Rolle i Sammenligning med Lagerarbejdet, og Opgørelsen, der som nævnt kun omfatter de større Virksomheder, har derfor givet alt for smaa Tal. Dette gælder navnlig egentlig Lingeri (saavel Herre- som Dame- og Børnelinned), hvor der findes adskillige mindre og mellemstore Virksomheder. Tilvirkningen af Slips, Kravats o.l. foregaar derimod hovedsagelig i nogle faa store Specialforretninger, men af disse mangler der Oplysning for den største.

Fordeler man de 62 Virksomheder i Størrelsesgrupper efter Produktionens Salgsværdi, faas følgende Oversigt:

Produktionens Salgsværdi:	Antal Virksomheder				Produktionens Salgsværdi 1000 Kr.
	Herre- konfektion	Dame- konfektion	Børne- konfektion	Til- sammen	
Under 100000 Kr. ...	8	12	9	29	1380
100—300000 — ...	7	10	"	17	3050
300—500000 — ...	5	4	"	9	3680
over 500000 — ...	3	4	"	7	7380
Tilsammen...	23	30	9	62	15490

I 5 Virksomheder (3 Herrekonfektions- og 2 Damekonfektionsforretninger) udgjorde Salgsværdien mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Mill. Kr. for hver, og i 2 Virksomheder over 1 Mill. Kr. I alt fremstilledes der i disse 7 Virksomheder Beklædningsgenstande for 7,4 Mill. Kr. eller for over 1 Mill. Kr. pr. Virksomhed; dette var omtrent lige saa meget som for de øvrige 55 Virksomheder tilsammen.

b. Provinserne.

I Provinserne angav kun 42 Virksomheder (39 i Provinserne og 3 paa Landet), at de fremstillede Lagerarbejde, og her beskæftigedes i alt ca. 700 Arbejdere. I Modsætning til Hovedstaden, hvor de store Virksomheder udelukkende eller væsentlig

fremstillede Lagerarbejde, tilvirkede omtrent alle de Virksomheder i Provinserne, der fabrikerede Lagerarbejde, ved Siden heraf ogsaa Bestillingsarbejde, og dette sidste udgjorde for adskillige Virksomheder langt den største Del af den hele Produktion. Det angivne Antal Arbejdere, der almindeligvis omfatter den hele Arbejderstyrke,¹⁾ bliver saaledes i Sammenligning med Hovedstaden for stort i Forhold til Værdien af det udførte Lagerarbejde. De allerfleste Virksomheder i Provinserne havde ingen egentlig Sæson, og i de faa, der angav en saadan, var Variationen i den beskæftigede Arbejderstyrke yderst ringe. Af de 700 Arbejdere var ca. 520 (250 Mænd og 270 Kvinder) beskæftigede ved Tilvirkning af Herrekonfektion og 180 (10 Mænd og 170 Kvinder) ved Damekonfektion; 60 vare beskæftigede ved Tilskæring, 350 ved Syning paa Værkstedet og 290 (40 Mænd og 250 Kvinder) ved Syning i eget Hjem. Desuden blev det Antal Personer, der arbejdede for de direkte beskæftigede Hjemmearbejdere, anslaaet til 25. — 2 Virksomheder havde mekanisk Kraft med tilsammen 4 mekanisk drevne Symaskiner.

Den samlede Salgsværdi for det i de 42 Virksomheder udførte Lagerarbejde udgjorde godt 1 Mill. Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Salgsværdi Kr.
Herrekonfektion	
Overfrakker m. v.	130000
Habitter m. v.	347000
Arbejdstøj	31000
Herrelinned	11000
Dreng- og Børnehabitter	133000
Uspecificeret	46000
Tilsammen...	698000
Damekonfektion	
Overstykker, Spadersedragter	36000
Kjoler	47000
Nederdele	8000
Bluser	9000
Dameunderbeklædning	2000
Uspecificeret	27000
Tilsammen...	129000
Herre- og Damekonfektion, uspecificeret	187000
I alt...	1,014000

¹⁾ Jfr. Note 3 Side 8.

3. Tilvirkning af Korsetter.

Af Virksomheder, der udelukkende eller hovedsagelig tilvirkede Korsetter, taltes i 1906 18 med 193 Arbejdere, alle i Hovedstaden undtagen 1 Virksomhed uden Arbejdere. Herunder maa imidlertid yderligere medregnes 1 Virksomhed i Hovedstaden med 106 Arbejdere, der i 1906 er henført under Løbe-Nr. 66 (Tilvirkning af Dame- og Børnelingeri), men som væsentlig fabrikerede Korsetter.¹⁾ Det samlede Antal Arbejdere bliver saaledes 299. Af disse vare kun 4 Mænd, Resten Kvinder; 119 arbejdede paa Værksted og 180 i Arbejdernes eget Hjem.

For 1905 foreligger der Oplysning om Produktionen fra de 6 største Virksomheder med et gennemsnitligt Antal Arbejdere af 204, og der mangler saaledes i Sammenligning med Antallet i 1906 Oplysning for de 13 mindste Virksomheder, der i 1906 beskæftigede ca. 55 Arbejdere. Da der ikke findes nogen egentlig Sæson, vare Arbejderne nogenlunde regelmæssigt beskæftigede Aaret igennem.

Af de 6 Korsetfabrikker havde 2 mekanisk Kraft, hvorved blev drevet 1 Tilskæringsmaskine, 26 Symaskiner og 3 Specialmaskiner.

Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde 366000 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Stkr.	Salgsværdi Kr.
Korsetter	180900	301700 ²⁾
Kravats og Lastingskraver ..	87400	46500
Diverse	—	18200
Tilsammen ...	—	366400

4. Ligtøj- og Kranseforretninger.

I 1906 taltes 35 Ligtøj- og Kranseforretninger med 94 Arbejdere, hvoraf 29 med 80 Arbejdere laa i Provinsbyerne. Af disse sidste har man for 1905 modtaget Oplysning om Produktionen

¹⁾ Jfr. Note 1 Side 8.

²⁾ I Damekonfektionsforretninger tilvirkedes 23200 Stkr. Korsetter til i alt 56200 Kr.; jfr. Oversigten Side 12 under Dame- og Børneunderbeklædning m. v.

fra de 5 største med 49 Arbejdere (4 Mænd og 45 Kvinder). Produktionens samlede Salgsværdi var 89000 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Salgsværdi Kr.
Ligteøj	16000
Kranse	55600
Zirater	4000
Makartbuketter og kunstige Planter	13500
Tilsammen...	89100

5. Hattemagerforretninger og Straahattefabrikker.

I 1906 taltes 96 Hattemagerforretninger med 262 Arbejdere og 14 Straahattefabrikker med 166 Arbejdere eller tilsammen 110 Virksomheder med 428 Arbejdere. Af de 110 Virksomheder havde 49 ingen Arbejdere, og saa vel disse som ogsaa en Del af de mindre Virksomheder med Arbejdere ere nærmest rene Handelsforretninger. For 1905 foreligger der Oplysning om Produktionen fra de 15 største Virksomheder med et samlet Arbejdsantal af 370 i Gennemsnit for hele Aaret. Særskilt for Hovedstaden og Provinserne vare Tallene saaledes:

	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere		
		Mænd	Kvinder	Tilsammen
Hovedstaden	11	75	169	244
Provinserne.....	4	60	66	126
Hele Landet...	15	135	235	370

Af Arbejderne var omtrent to Tredjedele Kvinder, i Hovedstaden endogsaa syv Tiendedele. 64 Arbejdersker (60 i Hovedstaden og 4 i Provinserne) vare beskæftigede i eget Hjem.

Produktionens Salgsværdi udgjorde i alt 1,246000 Kr., hvoraf de 804000 Kr. faldt paa de 11 Fabrikker i Hovedstaden og 442000 Kr. paa de 4 Provinsfabrikker. I nedenstaaende Oversigt er Produktionen nærmere specificeret:

	Mængde	Salgsværdi
	Stkr.	Kr.
Silkehatte.....	2600	36200
Filthatte.....	338800	622000
Straahatte.....	397600	514000
Kasketter, Sportshuer m. v.....	56900	46400
Formestel.....	—	5200
Uspecificeret.....	—	22500
I alt...	—	1,246300

Den gennemsnitlige Salgsværdi pr. Stk. var for Silkehatte 14 Kr., for Filthatte 1,80 Kr., for Straahatte 1,30 Kr. og for Kasketter, Sportshuer m. v. 80 Øre.

I 1897 udgjorde Produktionens Salgsværdi i 5 Virksomheder med 245 Arbejdere 581000 Kr. For de øvrige 115 Virksomheder med 265 Arbejdere forelaa ingen Oplysninger.

6. Tilvirkning af Kasketter.

I 1906 taltes, bortset fra hjemmearbejdende Værksteder, 17 Kasketmagerforretninger med 145 direkte beskæftigede Arbejdere. Heraf arbejdede 72 i eget Hjem (alle i Hovedstaden), og af disse beskæftigede de 37 for egen Regning 135 Arbejdere, der saaledes kun indirekte arbejdede for Hovedforretningen. Det samlede Antal Arbejdere blev saaledes den 12. Juni 1906 280, hovedsagelig Kvinder. Kasketsyning er imidlertid i Hovedstaden delvis Sæsonfag med ret betydelige Svingninger i den beskæftigede Arbejderstyrke, hvilket navnlig viser sig inden for de hjemmearbejdende Værksteder. Sæsonen omfatter væsentlig Maanederne Februar—April og Juli—Oktober, og Antallet af Arbejdere paa de hjemmearbejdende Værksteder kan i Sæsonen ansættes til ca. 200, hvorved den hele Arbejderstyrke i Sæsonen bliver ca. 350, heraf de 300 i Hovedstaden.

I 1905 har man modtaget Oplysning om Produktionen for de 7 største Virksomheder i Hovedstaden samt fra den eneste større Kasketfabrik i Provinserne (Odense); for de 9 Virksomheder, for hvilke der i Sammenligning med Antallet i 1906 ikke foreligger Oplysninger, kan det beskæftigede Antal Arbejdere ansættes til ca. 30 eller ikke engang en Tiendedel af den hele Arbejderstyrke.

I de nævnte 8 Virksomheder tilvirkedes i alt i 1905 837200 Stkr. Sportshuer, Kasketter m. v. til en samlet Salgsværdi af 892200 Kr.¹⁾

¹⁾ Desuden tilvirkedes i Forbindelse med Hattefabrikation 56900 Stkr. til i alt 46400 Kr. (jfr. Side 16) samt i Forbindelse med Buntmageri 55000 Stkr. til 58000 Kr. (jfr. Side 18).

7. Buntmagerforretninger.

I 1906 taltes i Hovedstaden 28 Buntmagerforretninger med 211 Arbejdere og i Provinserne 96 Virksomheder med 217 Arbejdere. Af disse har man modtaget Oplysning om Produktionen i 1905 fra 4 Virksomheder i Hovedstaden med 90 Arbejdere og 5 Virksomheder i Provinsbyerne med 142 Arbejdere. Desuden er Produktionen for 3 Virksomheder i Hovedstaden med ca. 50 Arbejdere, der drives i Forbindelse med Tilvirkning af almindelige Beklædningsgenstande, medregnet ovenfor under Herre- og Damekonfektion, hvor denne dog kun delvis er udskilt (jfr. Oversigten Side 12). Der mangler saaledes i Sammenligning med Antallet i 1906 Oplysning for 21 Virksomheder i Hovedstaden med ca. 70 Arbejdere og 91 Virksomheder i Provinserne med 75 Arbejdere. En stor Del heraf var imidlertid nærmest Handelsforretninger; de 57 Virksomheder havde ingen Arbejdere, og Resten vare gennemgaaende smaa (3 Arbejdere i Gennemsnit).

Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde i 1905 i Hovedstadens 4 Virksomheder 716000 Kr. og i Provinsernes 5 Virksomheder 515000 Kr., tilsammen 1,231000 Kr. I nedenstaaende Oversigt er Hovedstadens Produktion nærmere specificeret:

	Antal Stkr.	Salgsværdi Kr.
Kraver	42200	271600
Muffer	10400	68300
Huer og Baretter.....	8040	31800
Pelse	1860	280700
Skindtæpper.....	—	22900
Uspecificeret.....	—	40700
Tilsammen...	—	716000

I Provinsfabrikkerne tilvirkedes 55000 Kasketter til i alt 53000 Kr. Den øvrige Produktion (462000 Kr.) var Pelsværk, som ikke nærmere kan specificeres.

8. Handskemagerforretninger.

I 1906 taltes i hele Landet 93 Handskemagerforretninger med 596 Arbejdere mod 106 Virksomheder med 1356 Arbejdere i 1897. I de ni Aar, der ere forløbne mellem de to Tællinger, er Handske-

industriens Arbejderstyrke saaledes formindsket til under Halvdelen, en Nedgang, der er stærkere end for noget andet Fag. Det er navnlig den skarpe Konkurrence fra den bøhmiske Handskeindustri, som har indskrænket den tidligere her i Landet saa blomstrende Industri. Den ret betydelige Eksport af Handsker, der endnu fandt Sted i Begyndelsen af 1890erne, er nu fuldstændig ophørt og afløst af en stor Indførsel af fremmede Handsker; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Indførsel af fremmede Handsker	Udførsel af danske Handsker
	Pd.	Pd.
1890	1024	11767
1895	2186	7287
1900	16766	3531
1904	19800	62
1905	18500	"
1906	20030	"
1907	17780	50

Den Hurtighed, hvormed fremmede Handsker have vundet Indpas her i Landet, er blevet stærkt fremmet ved, at Afsætningen i ikke ringe Grad i Hovedstaden er gledet over til de store Magasiner og i Provinserne til Manufakturhandlerne.

For 1905 foreligger der Oplysning om Produktionen fra de 12 største Virksomheder med i alt 345 Arbejdere. Særskilt for Hovedstaden og Provinserne vare Tallene, sidestillede med Antallet den 12. Juni 1906 saaledes:

	12. Juni 1906				Oplysningerne om Produktionen i 1905 vedrøre			
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere paa Værksted	i Hjemmet	Til sammen	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere paa Værksted	i Hjemmet	Til sammen
Hovedstaden	47	134	306	440	8	126	163	289
Provinserne	46	66	90	156	4	25	31	56
Hele Landet...	93	200	396	596	12	151	194	345

I Sammenligning med det ved Industritællingen i 1906 beskæftigede Antal Arbejdere mangler der Oplysning om Produktionen for ca. to Femtedele af Arbejderne. Af Værkstedsarbejderne beskæftigede de 12 Virksomheder, for hvilke Oplysning om Produktion foreligger, tre Fjerdedele mod kun Halvdelen af Hjemme-

arbejderne; der fandtes nemlig et ikke ubetydeligt Antal mindre Handskemagerforretninger, der udelukkende benyttede Hjemmearbejdere (i 1906: 21 Virksomheder med 77 Arbejdere).

Af de i de 12 største Virksomheder beskæftigede Værkstedsarbejdere (151) vare samtlige mandlige Arbejdere (77 i Hovedstaden og 17 i Provinserne), bortset fra nogle faa Farvere og Pressere, beskæftigede ved Tilskæring, de kvindelige Arbejdere (saa vel paa Værksted som i Hjemmet) ved Syning.

Produktionens Salgsværdi for de Virksomheder, hvorfra Oplysning foreligger, udgjorde i 1905 i Hovedstaden 604000 Kr. og i Provinserne 137000 Kr. eller i alt 741000 Kr. I nedenstaaende Oversigt er Produktionen nærmere specificeret:

	Mængde	Salgsværdi
		Kr.
Glacéhandsker	30000 Dusin	596500
Vaskeskindshandsker	2260 —	48700
Glacé- og Vaskeskindshandsker	1100 —	31200
Skindtrøjer	2590 Stkr.	34500
Skindbælter	1380 —	4200
Farvede Skind	—	9000
Uspecificeret	—	17100
Tilsammen	—	741200

9. Vaskerier og Strygerier.

Fra 47 Virksomheder med 690 Arbejdere har man modtaget Oplysning om det udførte Arbejdes Værdi, der i 1905 udgjorde 1,150000 Kr. For Landets Hoveddele vare Tallene saaledes:

	Antal Virksomheder		Antal Arbejdere		Betaling for udført Arbejde	
	Mænd	Kvinder	Til sammen	I alt Kr.	pr. Arbejder Kr.	
Hovedstaden	24	37	379	416	791400	1900
Provincbyerne	16	41	190	231	298700	} 1310
Landdistrikterne	7	16	27	43	60000	
Hele Landet	47	94	596	690	1,150100	1670

I Forhold til det beskæftigede Antal Arbejdere var Betalingen for udført Arbejde størst i Hovedstaden (1900 Kr. mod 1310 Kr. i Provinserne); dette staar i Forbindelse med, at der her findes adskillige store, fabrikmæssigt drevne Vaskerier, hvor den oppe-

baarne Betaling pr. Arbejder var betydelig større end i de smaa Haandvaskerier; jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor Vaskerierne ere delte i tre Størrelsesklasser efter Indtægtens Størrelse:

	Antal Virksomheder				Betaling for udført Arbejde (Hele Landet)	
	Hoved- staden	Provins- byerne	Land- distrikterne	Hele Landet	I alt Kr.	pr. Arbejder Kr.
Under 10000 Kr.	10	2	4	16	114900	1130
10—50000 —	9	14	3	26	513200	1430
over 50000 —	5	"	"	5	522000	2290
Tilsammen...	24	16	7	47	1,150100	1670

10. Skotøjsindustri.

Ved Industritællingen i 1906 var ved Tilvirkning af Skotøj i alt beskæftiget 12883 Personer mod 13810 i 1897; jfr. nedenstaaende Tal¹⁾:

	1906			1897		
	Antal Virk- somheder	Samlet Personel	Antal Arbejdere	Antal Virk- somheder	Samlet Personel	Antal Arbejdere
Skotøjsfabrikker	122	3238	2844	} 6726	1318	1198
Skomagerforretninger	6253	9523	2841		12492	5378
Naadlerier	43	122	79			
Tilsammen	6418	12883	5764	6753	13810	6576

Selv om Grænsen mellem Skotøjsfabrikker og Skomagerforretninger kan være trukken noget forskelligt ved de to Tællinger, ville Tallene dog være sikre nok til at vise, med hvilken Styrke Forvandlingen fra Haandværksfag til Fabriksindustri siden 1897 har gjort sig gældende inden for Skotøjsindustrien. Nedgangen for Skotøjsindustrien som Helhed, der for Personellet har udgjort 7 pCt., er saaledes fremkommen ved en Formindskelse for Skomagerforretninger af en Fjerdedel for Personellet og henimod Halvdelen for Arbejderne; Skotøjsfabrikkernes Personel er derimod i 1906 ca. 1½ Gang saa stort som i 1897.

Den fabrikmæssige Fremstilling af Skotøj fandt hovedsagelig Sted i Hovedstaden. Antallet af Skotøjsfabrikker samt det her beskæftigede Antal Arbejdere var i 1906 og 1897, fordelt paa Landets Hoveddele, saaledes:

¹⁾ Bortset fra de i Fængsler, Fattiggaarde m. v. beskæftigede Personer.

Skotøjsfabrikker i	1906		1897	
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere
Hovedstaden.....	73	2222	23	1142
Provinsbyerne	33	417	3	49
Landdistrikterne	16	205	1	7
Hele Landet...	122	2844	27	1198

I Hovedstaden beskæftigedes i 1906 henimod fire Femtedele (78 pCt.) af Skotøjsfabrikkernes Arbejdere. I 1897 var denne Skotøjsfabrikkernes Lokalisering endnu mere udpræget, idet der uden for Hovedstaden kun var beskæftiget 5 pCt. af Arbejderne. Virksomhederne vare gennemgaaende størst i Hovedstaden, gennemsnitlig 30 Arbejdere pr. Virksomhed mod 13 i Provinsbyerne og Landdistrikterne. Af særlig store Fabrikker (med over 100 Arbejdere) fandtes i 1906 7, 10 Fabrikker havde 51—100 Arbejdere, og disse 17 Fabrikker beskæftigede tilsammen 1675 Arbejdere eller omtrent tre Femtedele af Skotøjsfabrikkernes samlede Arbejderstyrke. Af mellemstore Fabrikker (med 11—50 Arbejdere) var der 40 og af Smaafabrikker (med 10 Arbejdere eller derunder) 65; jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor de tilsvarende Tal for 1897 ere vedføjede:

Skotøjsfabrikker med	1906		1897	
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere
indtil 5 Arbejdere.....	35	106	"	"
6—10 —	30	224	5	36
11—20 —	22	320	7	113
21—50 —	18	519	6	212
51—100 —	10	663	6	402
over 100 —	7	1012	3	435
Tilsammen ...	122	2844	27	1198

Den største absolute Forøgelse opvise de store Fabrikker (med over 50 Arbejdere). I denne Størrelsesgruppe er Antallet af Arbejdere steget med 838, hvilket nøjagtigt giver en Fordobling i Perioden 1897—1906. Relativt har dog Stigningen været stærkest for de mellemstore Fabrikker og Smaafabrikkerne saa vel i Henseende til Antal som til Arbejderstyrke. For en mindre Del kan denne betydelige Forøgelse forklares ved, at man ikke i 1897 har udskilt de fabrikmæssigt drevne Virksomheder saa skarpt fra de

haandværksmæssigt drevne Skomagerforretninger som ved Optællingen i 1906, men hovedsagelig hidrører den stærke Tilvækst fra at der netop siden 1897 er oprettet særlig mange Fabrikker. Af de i 1906 optalte 122 Skotøjsfabrikker vare saaledes (bortset fra 3, for hvilke Oplysning om Oprettelsesaar ikke foreligger) 73 oprettede siden Udgangen af 1897, og af disse havde 48 i 1906 under 10 Arbejdere. Under Forudsætning af at de i 1897 optalte Fabrikker endnu eksisterede i 1906, bliver der saaledes kun en Snes Fabrikker tilbage, der kunne være oprettede før 1897, eventuelt som almindelige Skomagerforretninger, ud over de 27, der dengang blev registreret. Omformningen fra haandværksmæssigt drevne Bedrift til Fabrik fandt næsten udelukkende Sted i Provinserne.

Den haandværksmæssigt drevne Skotøjsindustri var ret jævnt fordelt over hele Landet; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Skomagerforretninger (og Naadlerier)					
	1906			1897		
	Antal Virksomheder	Samlet Personel	Antal Arbejdere	Antal Virksomheder	Samlet Personel	Antal Arbejdere
Hovedstaden.....	1144	2364	993	1173	3178	1735
Provinsbyerne.....	1707	2985	1106	1842	4252	2291
Landdistrikterne....	3445	4296	821	3711	5062	1352
Hele Landet...	6296	9645	2920	6726	12492	5378

Pr. 1000 Indbyggere udgjorde Skomagerforretningernes Personel i Hovedstaden 4,6 mod 5,9 i Provinsbyerne og 2,7 paa Landet. Det beskæftigede Antal Arbejdere var i Forhold til det samlede Personel størst i Hovedstaden; her var 42 pCt. Arbejdere mod 37 pCt. i Provinsbyerne og kun 19 pCt. paa Landet. Nedgangen siden 1897 var størst i Provinsbyerne. Personellet blev her formindsket med 30 pCt. og Arbejderne endogsaa med Halvdelen; i Hovedstaden var Tilbagegangen omtrent lige saa stor (henholdsvis 26 og 43 pCt.), paa Landet derimod betydelig mindre (15 og 39 pCt.). Overalt og navnlig paa Landet er Antallet af Arbejdere formindsket i endnu højere Grad end det samlede Personel, og de Haandværksvirksomheder, der i 1897 arbejdede med fremmed Hjælp, ere i Tiden mellem de to Tællinger i betydeligt Omfang blevne reducerede til Enkeltmandsbedrifter. Dette vil tydeligt fremgaa af følgende Oversigt, der for Landet som Helhed

indeholder saa vel den absolute som relative Fordeling af Skomagerforretningerne efter Størrelsesgrupper.

Skomagerforretninger	1906		1897		Forøgelse 1897—1906
		pCt.		pCt.	
uden Arbejdere	4743	75,3	4515	67,2	+ 228
med 1 Arbejder	911	14,5	1091	16,2	÷ 180
— 2—5 Arbejdere	589	9,4	949	14,1	÷ 360
— 6—10 —	47	0,7	129	1,9	÷ 82
— 11—20 —	2	} 0,1	33	} 0,6	÷ 31
— 21—50 —	4		9		÷ 5
Tilsammen	6296	100,0	6726	100,0	÷ 430

Antallet af Virksomheder med Arbejdere er siden 1897 formindsket med 658, og samtidig ere Virksomhederne uden Arbejdere forøgede med 228. I 1897 arbejdede en Tredjedel af Landets Skomagerforretninger med fremmed Hjælp, i 1906 var dette kun Tilfældet med en Fjerdedel. Naar man erindrere, at det drejer sig om et saa kort Tidsrum som kun 9 Aar, faar man et stærkt Indtryk af den Opløsningsproces, der for Øjeblikket hersker inden for Skomagerfaget. Det er navnlig de større Skomagerforretninger, der ere gaaede ned i Tal. Disse Virksomheder ville naturligvis have en større Mulighed for at omforme Bedriften i fabrikmæssig Retning, og Nedgangen behøver altsaa ikke her at være reel, idet de samme Virksomheder, der i 1897 blev optalte som Skomagerforretninger, i 1906 kunne være blevne registrerede som Fabrikker. I Almindelighed betyder dette Forhold dog kun lidt (jfr. ovenfor), og for de mindre Skomagerforretninger vil i hvert Fald en saadan Udvikling være omtrent udelukket. Som ovenfor nævnt har Nedgangen været stærkest i Provinsbyerne; jfr. nedenstaaende Tal:

	Af 100 Virksomheder være uden Arbejdere		Antal Arbejdere pr. Virk- somhed med Arbejdere	
	1906	1897	1906	1897
Hovedstaden	64	55	2,4	3,3
Provinsbyerne	69	57	2,1	2,9
Landdistrikterne	82	76	1,3	1,5
Hele Landet	75	67	1,9	2,5

Baade i 1906 og 1897 var der forholdsvis færrest Enkeltmandsbedrifter i Hovedstaden og flest paa Landet, og samtidig

vare de Virksomheder, der beskæftigede fremmed Arbejdskraft, gennemsnitlig størst i Hovedstaden og mindst paa Landet. Provinsbyerne indtog saaledes i begge Henseender en Mellemstilling. Foretager man for 1906 en Deling af Provinsbyerne efter Størrelsesklasser, faas følgende Tal:

Byer med	Af 100 Skomagerforretninger vare uden Arbejdere	Antal Arbejdere pr. Virksomhed med Arbejdere
over 20000 Indbyggere	73	1,9
10—20000 —	70	1,9
7—10000 —	69	2,2
4—7000 —	72	2,4
2—4000 —	62	2,1
under 2000 —	61	1,8
Samtlige Provinsbyer	69	2,1

Det kunde være rimeligt at vente en jævn Bevægelse, parallel med Byernes Størrelse. Dette er imidlertid ikke Tilfældet. Virksomheder med Arbejdere ere saaledes gennemsnitlig størst i Byer med 4—7000 Indbyggere og aftage herfra til begge Sider for atter i Hovedstaden at stige til 3,3 Arbejdere pr. Virksomhed. Dette Forhold staar for Hovedstadens Vedkommende i Forbindelse med, at der her findes en ret betydelig Afsætning af fint, haandforarbejdet Fodtøj (Luksusfodtøj), hvilket ikke spiller nogen væsentlig Rolle i Provinsbyerne. Efter de fremdragne Tal synes saaledes den haandværksmæssige Bedrift, der anvender fremmed Arbejdskraft (til Fremstilling af nyt Fodtøj), at være bevaret i størst Omfang i de mellemstore Byer. Paa den anden Side udgør Enkeltmandsbedrifterne, der hovedsagelig ere beskæftigede med Reparationer, her et forholdsvis større Antal end i de mindste Byer, der synes at byde Smaahaandværket de relativt bedste Kaar. I de største Provinsbyer har Konkurrencen med Fabrikkerne givet sig det stærkeste Udslag. I disse er det gennemsnitlige Antal Arbejdere for de Virksomheder, der endnu have fremmed Hjælp, ikke større end i de mindste Byer, og samtidig er Forholdstallet for Enkeltmandsbedrifter størst.

Til nærmere Belysning af Forholdene inden for de enkelte Byer meddeles for de 5 største Provinsbyer en Oversigt over

Antallet af Virksomheder og Arbejdere for Skotøjsindustrien som Helhed:

	1906				1897	
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Heraf Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere
Aarhus...	136	95	2	30	130	149
Odense...	166	127	4	39	183	177
Aalborg...	65	39	"	"	84	103
Horsens...	80	44	1	15	67	101
Randers...	58	107	2	59	93	105

Af de 6253 Skomagerforretninger, der taltes i 1906, blev 525 eller 8 pCt. drevne som Bierherv til anden Virksomhed; i 1897 udgjorde Bierhvervsvirksomhederne 11 pCt., og Opløsningen har saaledes, som naturligt er, fortrinsvis ramt disse økonomisk svageste Virksomheder. Paa den anden Side tvinge de daarlige økonomiske Vilkaar, hvorunder Skomagerfaget virker, mange Skomagere til at skaffe sig Bifortjeneste ved Siden af Hovederhvervet. Hyppigt sker dette ved at overtage Salg af færdigt Fabrikarbejde, men dette har dog fortrinsvis Betydning for de større Haandskomagerforretninger, der ved Siden af Handelsvirksomheden tillige tilvirke haandforarbejdet Fodtøj. Reparationsskomagerne ere i Almindelighed for økonomisk svage til at kunne omforme Forretningen til Fabriksudsalg. Ser man foreløbig bort fra saadan Handel med fabrikmæssigt tilvirket Fodtøj, der skal blive nærmere behandlet nedenfor, havde i 1906 622 Skomagere Bierherv ved Siden af Skomagerhaandteringen, men disse drev hyppigt flere Bierherv samtidig, saaledes at det samlede Antal tilknyttede Bierherv udgjorde 843. I alt havde saaledes 1147 Skomagere eller 18 pCt. andet Erhverv. Nedenstaaende Oversigt indeholder for 1906 Oplysning om Arten af det saaledes tilknyttede Erhverv:

	Antal Tilfælde, hvor det i Tilknytning til Skomagerforretning drevne Erhverv var	
	Bierherv	Hovederhverv
Landbrug	201	304
Handel	171	53
Haandværk	4	1
Andet Erhverv	467	167
Tilsammen ...	843	525

Landbrug var hyppigst Hovederhverv, medens det omvendte var Tilfældet med Handel og «andet Erhverv». Under «andet Erhverv» findes foruden almindelige Arbejdsmænd (saa vel i Landbrug som i Industri) en Række mere underordnede Bestillinger. Som hyppigst forekommende Erhverv kan nævnes: Post-, Telegraf- og Avisbud, Lygtetænder, Portner, Lejetjener m. v.

I nedenstaaende Tabel er der for Landets Hoveddele og særskilt for Fabrikker, Skomagerforretninger og Naadlerier meddelt en Oversigt over Skotøjsindustriens Arbejdere, fordelt mellem Mænd og Kvinder, samt under Hensyn til om de vare beskæftigede paa Værksted (eller Fabrik) eller i Arbejdernes eget Hjem:

	Antal Arbejdere											
	Hovedstaden			Provinsbyerne			Land-distrikterne			Hele Landet		
	paa Værksted	i Hjemmet	Tilsammen	paa Værksted	i Hjemmet	Tilsammen	paa Værksted	i Hjemmet	Tilsammen	paa Værksted	i Hjemmet	Tilsammen
Skotøjsfabrikker												
Mænd	1306	12	1318	295	10	305	151	"	151	1752	22	1774
Kvinder	554	350	904	88	24	112	37	17	54	679	391	1070
Tilsammen...	1860	362	2222	383	34	417	188	17	205	2431	413	2844
Skomagerforretninger												
Mænd	507	319	826	940	69	1009	783	17	800	2230	405	2635
Kvinder	98	36	134	46	7	53	13	6	19	157	49	206
Tilsammen...	605	355	960	986	76	1062	796	23	819	2387	454	2841
Naadlerier												
Mænd	3	"	3	18	"	18	1	"	1	22	"	22
Kvinder	30	"	30	22	4	26	1	"	1	53	4	57
Tilsammen...	33	"	33	40	4	44	2	"	2	75	4	79
I alt												
Mænd	1816	331	2147	1253	79	1332	935	17	952	4004	427	4431
Kvinder	682	336	1068	156	35	191	51	23	74	889	444	1333
Tilsammen...	2498	717	3215	1409	114	1523	986	40	1026	4893	871	5764

Af Skotøjsindustriens 5764 Arbejdere vare 871 eller 15 pCt. beskæftigede i Arbejdernes eget Hjem. De tilsvarende Tal for Landets Hoveddele vare saaledes:

	Af 100 Arbejdere vare beskæftigede i Arbejdernes eget Hjem			
	Hoved- staden	Provins- byerne	Land- distrikterne	Hele Landet
Skotøjsfabrikker	16	8	8	15
Skomagerforretninger	37	7	3	16
Naadlerier	"	9	"	5
Tilsammen ...	22	8	4	15

Det er fortrinsvis i Hovedstaden, at Skotøjsindustrien drives som Hjemmeindustri; her vare 16 pCt. af Skotøjsfabrikkernes og endogsaa 37 pCt. af Skomagerforretningernes Arbejdere beskæftigede i eget Hjem. Der findes i Hovedstaden et ikke ubetydeligt Antal Forretninger, der ikke selv have Værksted, men udelukkende arbejde med Hjemmearbejdere (i 1906 91 Virksomheder med tilsammen 151 Arbejdere). Det var navnlig de store Virksomheder, der anvendte Hjemmearbejdere; jfr. nedenstaaende Tal for Hovedstaden:

	Af 100 Arbejdere vare beskæftigede i Arbejdernes eget Hjem i Virksomheder med			
	1-5 Arb.	6-20 Arb.	over 20 Arb.	Tilsammen
Skotøjsfabrikker	8	15	17	16
Skomagerforretninger	35	40		37

Siden 1897 er i Skotøjsfabrikkerne Antallet af Hjemmearbejdere steget stærkere end Værkstedsarbejderne; i 1897 vare 12 pCt. beskæftigede i Arbejdernes eget Hjem, i 1906 som nævnt 15 pCt. Paa den anden Side har Nedgangen for Skomagerforretningerne netop været stærkest her (i 1906 vare 16 pCt. Hjemmearbejdere mod 18 pCt. i 1897). Dette er i Overensstemmelse med den almindelige Regel, at Konjunkturerne baade opad og nedad først og fremmest give sig Udslag i et vekslende Antal Hjemmearbejdere. Det vil almindeligvis være betydelig lettere at udvide eller indskrænke denne Arbejderstyrke end Arbejderne paa Værkstedet. Ved en Udvidelse her vil der ogsaa kræves mere Værkstedsplass, medens en Indskrænkning paa den anden Side vil betyde, at Værk-

stedspladsen ikke fuldstændig udnyttes. I samme Retning virker naturligvis ogsaa, at i hvert Fald den lille Haandværksmester staar i et nøjere personligt Bekendtskabsforhold til sine Værkstedsarbejdere end til den mere løse Stab af Hjemmearbejdere.

Henimod en Fjerdedel (23 pCt.) af Skotøjsindustriens Arbejdere var Kvinder; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Af 100 Arbejdere vare Kvinder					
	Hoved- staden	Provins- byerne	Land- distrikterne	paa Værksted	Hele Landet i Hjemmet	Tilsammen
Skotøjsfabrikker	41	27	26	28	95	38
Skomagerforretninger	14	5	2	7	11	7
Naadlerier	91	59	50	71	100	72
Tilsammen	33	13	7	18	51	23

I Skomagerforretningerne udgjorde de beskæftigede Kvinder kun 7 pCt. af den hele Arbejderstyrke, af Skotøjsfabrikkernes Arbejdere vare derimod henimod to Femtedele og i Naadlerierne endogsaa henimod tre Fjerdedele Kvinder. Det er navnlig i Hovedstaden, at der anvendes kvindelig Arbejdskraft. Delvis staar dette i Forbindelse med, at Hjemmeindustrien, hvor over Halvdelen af Arbejderne var Kvinder, spiller en langt større Rolle i Hovedstaden end i Provinserne. Dog var ogsaa en forholdsvis større Del af Hovedstadens Værkstedsarbejdere Kvinder.

Der benyttes nu i Skotøjsindustrien forholdsvis mere kvindelig Arbejdskraft end i 1897; jfr. nedenstaaende Tal:

	1906			1897		
	Antal Arbejdere	Heraf var Kvinder	pCt.	Antal Arbejdere	Heraf var Kvinder	pCt.
Skotøjsfabrikker	2844	1070	38	1198	372	31
Skomagerforretninger og Naadlerier	2920	263	9	5378	387	7
Tilsammen	5764	1333	23	6576	759	12

Samtidig med at Antallet af mandlige Arbejdere i Tiden fra 1897 til 1906 formindskedes med henimod 1400, steg Antallet af beskæftigede Kvinder med henimod 600; i 1897 udgjorde Kvinderne kun 12 pCt. af det samlede Antal Arbejdere, nu omtrent en Fjerdedel (23 pCt.). Det er Arbejdsdelingens Gennemførelse og navnlig Naadlingens Udskillelse som selvstændigt Led i Ar-

bejdsprocessen, der har gjort det muligt i saa vid en Udstrækning at gøre Brug af kvindelig Arbejdskraft.

De daarlige Vilkaar, hvorunder Skomagerfaget virker, have naturligvis i høj Grad hemmet Tilgangen til Faget, særlig da der i Almindelighed ikke i Fabrikkerne lægges nogen Vægt paa at faa faglært Arbejdskraft. Dette afspejler sig tydeligt i Arbejdernes Aldersfordeling sammenlignet med Tilstanden i 1897; jfr. nedenstaaende Tal for Skomagerforretningernes mandlige Arbejdere:

Absolute Tal	Mandlige Arbejdere					Til- sammen
	under 14 Aar	14—18 Aar	18—22 Aar	22—60 Aar	over 60 Aar	
1906	7	407	515	1666	62	2657
1897	23	1081	1148	2682	57	4991
Forholdstal						
1906	0,3	15,3	19,4	62,7	2,3	100,0
1897	0,5	21,7	23,0	53,7	1,1	100,0

I 1897 vare 45 pCt. af samtlige mandlige Arbejdere under 22 Aar, i 1906 kun 35 pCt. I Forbindelse hermed kan det anføres, at Antallet af Lærlinge i 1906 kun udgjorde 22 pCt. af Arbejderne mod 31 pCt. i 1897.

I Skotøjsfabrikkerne udgøre Lærlinge og Elever kun ca. 6 pCt., og Lærlingeforholdet er i Almindelighed af kort Varighed. Der anvendes her hovedsagelig ikke-faglært Arbejdskraft. For ca. to Tredjedele af samtlige Arbejdere, fortrinsvis arbejdende paa de større Fabrikker, foreligger der Oplysning om Arbejdernes Beskæftigelse; jfr. nedenstaaende Tal:

	Af 100 Arbejdere vare	Af 100 Arbejdere i hver Gruppe vare Kvinder
Formænd	1	"
Tilskærere	4	1
Lærlinge og Elever	6	40
Naadlere	17	96
Hjemmearbejdere ..	13	96
Andre	59	15
Tilsammen ...	100	40

Af Hjemmearbejderne var en Del beskæftiget ved Syning af vendt Fodtøj, Resten ved Naadling. Nogle Fabrikker have meddelt mere specificerede Oplysninger, hvoraf fremgaar, at ca.

4 pCt. af samtlige Arbejdere vare beskæftigede ved Standsning¹⁾, 30 pCt. ved Pinding²⁾ og 6 pCt. ved forskellige Efterarbejder (Pudsning o. l.).

Medens der den 12. Juni 1906 taltes i alt 122 Skotøjsfabrikker med tilsammen 2844 Arbejdere, foreligger der for Aaret 1905 kun Oplysning om Produktion m. v. for 104 Fabrikker med 2512 Arbejdere; jfr. nedenstaaende Oversigt for Landets Hoveddele:

	12. Juni 1906		Oplysningerne om Produktion m. v. i 1905 vedrøre	
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere
Hovedstaden.....	73	2222	69	2009
Provinsbyerne.....	33	417	26	398
Landdistrikterne.....	16	205	9	105
Hele Landet ...	122	2844	104	2512

I 1906 er imidlertid under Skotøjsfabrikker medregnet de mekanisk drevne Reparationsværksteder samt de Virksomheder, der fabrikmæssigt tilvirkede vendt Fodtøj, medens man ved nærværende Optælling har foretaget en særskilt Opgørelse for de fabrikmæssige Reparationsværksteder og de Virksomheder, der hovedsagelig fremstillede vendt Fodtøj, uden Hensyn til om de paagældende Virksomheder selv have betegnet deres Virksomhed som fabrikmæssig eller ej. Tages Hensyn hertil, vilde Antallet af Arbejdere i Hovedstaden efter de for 1905 foreliggende Oplysninger blive forhøjet med ca. 120, og der mangler saaledes i hele Landet i Sammenligning med Antallet i 1906 Oplysning om Produktion m. v. for ca. 210 Arbejdere eller 8 pCt. af Antallet i 1906.

De 104 Skotøjsfabrikker havde med en enkelt Undtagelse alle Gennemsyningsmaskine; Randsyningsmaskine fandtes derimod kun i 7 Fabrikker (alle i Hovedstaden), 18 havde Pindmaskine og 43 Pudse- og Slibemaskine; jfr. omstaaende Oversigt:

¹⁾ Udhugning af Bindsaalen ved Hjælp af Jernforme; ogsaa Under-
saalen kan udhugges paa lignende Maade, men bliver dog til sværere
Fodtøj i Almindelighed tilskaaret efter Træforme, da den maa frem-
stilles i flere Størrelser end Bindsaalen.

²⁾ Paasømning af Skaftet paa Læsten, der nu i de større Fabrikker fore-
gaar ved Hjælp af Pindmaskinen.

	Hoved- staden	Provins- byerne	Land- distrikterne	Hele Landet
Antal Fabrikker	69	26	9	104
Heraf havde:				
Gennemsyningsmaskine....	68	26	8	102
Randsyningsmaskine	7	"	"	7
Pindemaskine	13	5	"	18
Pudse- og Slibemaskine ...	25	18	"	43
Antal Maskiner:				
Gennemsyningsmaskiner...	77	26	8	111
Randsyningsmaskiner	9	"	"	9
Pindemaskiner	25	5	"	30
Pudse- og Slibemaskiner ..	63	20	"	83

Der er faa Industrier, hvor Anvendelsen af Maskiner er trængt saa stærkt igennem som i Skotøjsindustrien. Der findes her en Mængde Specialmaskiner dels af tysk, men hovedsagelig dog af amerikansk Fabrikat, hvilke sidste ikke kunne købes, men maa lejes af de amerikanske Firmaer, der sidde inde med Patenterne¹⁾.

Fodtøjet deles i forskellige Klasser efter Forbindelsesmaaden mellem Skaft og Bund. Ved gennemsyet Fodtøj samles Skaft, Bindsaal og Undersaal ved, at der samtidig sys gennem alle tre Dele. Ved pløkket Fodtøj anvendes i Stedet for Traad smaa Træpinde (Pløkker). Ved randsyet Fodtøj bliver først en Læderrem (Randen) syet fast til Skaftet, saaledes at Overlæderet ligger mellem Bindsaalen og Randen, hvorpaa Undersaalen syes fast til Randen. Ved vendt Fodtøj syes Skaftet til Saalen med Vranken ud ad, hvorpaa Skoen krænges om. Paa Grund af Krængningen egner denne Metode sig kun til lette Materialer, og det er derfor hovedsagelig kun Tøfler, Hjemmesko og Balsko, der fremstilles med vendt Bund.

I samtlige 104 Skotøjsfabrikker, hvorfra der haves Oplysning om Produktionens Størrelse, fabrikeredes i Aaret 1905 noget over 2 Mill. Par Sko eller Støvler til en samlet Salgsværdi af 8,5 Mill.

¹⁾ Af saadanne Maskiner kan foruden de i Oversigten angivne nævnes: Standsemaskine, Skærfemaskine, Bindsaaleridsmaskine, Overtrækningsmaskine, Opbankningsmaskine, Fræsemaskine, Nedgnidningsmaskine, Hælepaaslaaningsmaskine, Opstikningsmaskine.

Kr. Desuden udførtes en Del fabrikmæssigt Arbejde for fremmed Røgning (hovedsagelig Pudsearbejde¹⁾), hvortil yderligere kom ca. 159000 Kr. for Haandarbejde. Den samlede Bruttoindtægt blev i alt 8,8 Mill. Kr., hvoraf 7,3 Mill. Kr. faldt paa Hovedstadens og 1,5 Mill. Kr. paa Provinsernes Fabrikker. I nedenstaaende Tabel er Produktionen nærmere specificeret, særskilt for Hovedstaden og Provinserne.

	Hovedstaden		Provinserne		Hele Landet	
	Antal Par	Salgsværdi Kr.	Antal Par	Salgsværdi Kr.	Antal Par	Salgsværdi Kr.
Gennemsyet Fodtøj	1,410000	6,194000	404000	1,246000	1,814000	7,440000
Randsyet —	132700	915600	"	"	132700	915600
Vendt —	45500	80000	30800	71000	76300	151000
Tilsammen	1,588200	7,189600	434800	1,317000	2,023000	8,506600
Listesko	"	"	24000	26000	24000	26000
Overdele	1300	6200	4600	22000	5900	28200
Pudsearbejde	—	69000	—	"	—	69000
Naadlearbejde	—	"	—	7800	—	7800
Haandforarbejdet Fodtøj	1920	18000	4200	55700	6120	73700
Reparationsarbejde	—	37000	—	48600	—	85600
I alt	—	7,319800	—	1,477100	—	8,796900 ²⁾

Der fabrikeres her i Landet væsentlig gennemsyet Fodtøj, ni Tiendedele af den hele Produktion. Af randsyet Fodtøj fremstilledes kun 133000 Par til en Gennemsnitspris af 6,90 Kr. pr. Par mod 4,10 Kr. for gennemsyet. Randsyet Fodtøj fabrikeredes ikke i Provinserne. Af vendt Fodtøj fabrikeredes paa de her behandlede Skotøjsfabrikker ca. 76000 Par til en Gennemsnitspris

¹⁾ Værdien af det udførte Pudsearbejde (69000 Kr.), der hovedsagelig faldt paa 2 Specialfabrikker, er antagelig ogsaa medregnet i Salgsværdien for det færdige Fodtøj, saaledes at denne Post ved en Sammenlægning bliver regnet dobbelt.

²⁾ Herunder er medregnet 14000 Kr. for Fodtøj, der er fabrikeret i mekanisk drevne Reparationsværksteder i Hovedstaden, samt 20000 Kr. for Fodtøj, der er fabrikeret i Skomagerforretninger i Provinsbyerne, som ved Siden af haandforarbejdet Fodtøj fremstillede et mindre Kvantum fabrikmæssigt tilvirket Fodtøj.

af 2,00 Kr. pr. Par; men desuden fandtes der adskillige Fabrikker, der næsten udelukkende tilvirkede vendt Fodtøj (jfr. nedenfor). 25 Fabrikker, hovedsagelig Smaafabrikker, fremstillede ogsaa Haandarbejde, og for et Par Fabrikker udgjorde dette omtrent en ligesaa stor Post som den fabrikmæssige Produktion.

Gennemsnitsprisen for gennemsyet Fodtøj var lavest i Provinserne, 3,10 Kr. pr. Par mod 4,40 Kr. i Hovedstaden. Delvis skyldes denne Forskel, at Provinsfabrikkerne i højere Grad end Hovedstadsfabrikkerne fremstillede billigt Lærredsfodtøj (Gymnastiksko m. v.); jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor gennemsyet Fodtøj er nærmere specificeret:

	Hovedstaden	Provinserne	Hele Landet	Gennemsnitspris pr. Par Kr.
	Antal Par	Antal Par	Antal Par	
Gennemsyet Fodtøj:				
Herrestøvler.....	181800	10900	192700	8,30
Herresko.....	123600	21900	145500	4,50
Damestøvler.....	166300	8100	174400	6,50
Damesko.....	180700	18000	198700	3,10
Børnefodtøj.....	220300	30300	250600	2,80
Lærredsfodtøj (Gymnastiksko m. v.)...	108200	182900	291100	1,60
Uspecificeret.....	429100	131900	561000	4,00
Tilsammen ...	1,410000	404000	1,814000	4,10

De her meddelte Tal for Lærredsfodtøj ere navnlig for Hovedstaden for smaa, da langt fra alle Fabrikker have givet saa nøjagtige Oplysninger, at en Udskillelse har været mulig; dog ville Tallene være sikre nok til at fastslaa, at Provinsfabrikkerne, hvor antagelig mindst Halvdelen af Fabrikationsmængden er Lærredsfodtøj, særlig lægge Vægt paa Fremstilling af denne Art Fodtøj.

Det randsyede Fodtøj fordelte sig saaledes efter Art:

	Antal Par	Gennemsnitspris pr. Par Kr.
Randsyet Fodtøj:		
Herrestøvler.....	16500	11,90
Herresko.....	2100	9,50
Damestøvler.....	25300	9,50
Damesko.....	2600	7,80
Uspecificeret.....	86200 ¹⁾	5,10
Tilsammen ...	132700	6,90

¹⁾ Heraf var mindst 40000 Par Gymnastiksko, Morgensko m. v. til en Gennemsnitspris af ca. 2,25 Kr

Deler man de 104 Skotøjsfabrikker i Størrelsesklasser, faas følgende Oversigt:

Virksomheder med	Antal Fabrikker	Gennemsnitligt Antal Arbejdere	Produktionens i alt Kr.	Salgsværdi pr. Arbejder Kr.	Gennemsnitspris for gennemsyet Fodtøj Kr. pr. Par
1—5 Arbejdere	30	76	264000	2970	2,60
6—20 —	43	451	1,299900		3,00
21—100 —	24	1004	3,514000	3500	4,40
over 100 —	7	981	3,719000	3790	5,00
Tilsammen...	104	2512	8,796900	3500	4,10

Produktionens Salgsværdi er ret stærkt stigende med Virksomhedernes Størrelse; en enkelt Undtagelse danne Virksomheder med 1—5 Arbejdere, hvilket dog udelukkende skyldes, at Antallet af Arbejdere navnlig her ikke er noget fuldstændigt paalideligt Beregningsgrundlag, da Indehaveren i de mindre Virksomheder almindeligvis selv deltager i det fabrikmæssige Arbejde. Tages Hensyn hertil, er Stigningen jævn. Den større Salgsværdi pr. Arbejder i de store Virksomheder hidrører dog ikke saa meget fra, at der her i Forhold til Antallet af Arbejdere fabrikeredes en større Mængde (maalt i Par), men Grunden er i det væsentlige den, at det Fodtøj, der fremstilledes i de store Virksomheder, gennemgaaende var langt mere værdifuldt (Læderfodtøj i Modsætning til Lærredsfodtøj).

Foruden fra de her behandlede 104 Skotøjsfabrikker har man modtaget Oplysning fra 22 Virksomheder i Hovedstaden med 134 Arbejdere, der omtrent udelukkende tilvirkede vendt Fodtøj. Fabrikationen af vendt Fodtøj udgjorde i alt 124800 Par til en samlet Salgsværdi af 203600 Kr. eller i Gennemsnit 1,60 Kr. pr. Par. 4 Virksomheder tilvirkede desuden af haandforarbejdet Fodtøj 1420 Par til i alt 21400 Kr. samt udførte Reparationsarbejde for 16900 Kr. Kun 6 Virksomheder med 31 Arbejdere angav Virksomheden som fabrikmæssigt dreven, men disse 6 Virksomheder tilvirkede alene 53800 Par. Den gennemsnitlige Pris pr. Par var imidlertid her kun 1,20 Kr., saaledes at den samlede Salgsværdi kun blev 65100 Kr. For de øvrige 16 Virksomheder var Gennemsnitsprisen omtrent 2 Kr. pr. Par.

Af fabrikmæssigt drevne Reparationsværksteder har man modtaget Oplysning fra 11 med 32 Arbejdere. Alle 11 Virksomheder havde hver 1 Gennemsyningsmaskine og 1 Sæt Pudse- og Slibemaskiner: en Virksomhed havde desuden en Randsyningsmaskine. Betalingen for det udførte Reparationsarbejde udgjorde i alt 103000 Kr., og desuden tilvirkedes der Fodtøj for 14000 Kr. (gennemsyet Fodtøj for 6000 Kr., randsyet for 4800 Kr. og vendt Fodtøj for 3200 Kr.)¹⁾.

Af selvstændige Naadlerier taltes i 1906 i hele Landet 43 med 79 Arbejdere. For 1905 foreligger der Oplysninger om Produktionen fra 20 Virksomheder med 40 Arbejdere, altsaa ca. Halvdelen. Den samlede Bruttoværdi for udført Naadlearbejde i de nævnte 20 Virksomheder var 72000 Kr., og desuden tilvirkede 6 Virksomheder 5560 Par færdige Overdele til Salg til en samlet Salgsværdi af 23800 Kr. 2 Naadlerier drev ved Siden af Hovedvirksomheden almindeligt Skomageri (24 Par Støvler til en Salgsværdi af 450 Kr. og Reparationsarbejde for 1080 Kr.).

For de haandværksmæssigt drevne Skomagerforretninger er der indsamlet Oplysninger om Produktionsforholdene dels fra Hovedstaden, dels fra Odense Amts Byer og Landdistrikter.

I 1906 taltes i Hovedstaden 1133 haandværksmæssigt drevne Skomagerforretninger med 972 Arbejdere; for Aaret 1905 har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. fra 1053 Virksomheder med 861 Arbejdere, men desuden blev en Del af de Virksomheder, der fremstillede vendt Fodtøj, drevet haandværksmæssigt, saaledes at der i Sammenligning med Antallet i 1906 kun mangler Oplysning for 64 Virksomheder med ca. 60 Arbejdere.

Der tilvirkedes i samtlige 1053 Virksomheder af nyt Fodtøj 57200 Par til en samlet Salgsværdi af 904000 Kr., hvortil kom

¹⁾ Jfr. Note 2 Side 33.

1,716000 Kr. for udført Reparatonsarbejde; jfr. nedenstaaende
Oversigt:

	Antal Par	Salgsværdi Kr.
Nyt Arbejde, solgt til private Kunder.....	52200	884400
— — , udført for Fabrikanter eller Handlende	1430	10200
Vendt Fodtøj.....	3600	9500
Tilsammen ...	57230	904100
Betaling for udført Reparatonsarbejde	—	1,716000
— — Naadlearbejde.....	—	2100

Af de 1053 Virksomheder var 414 rene Reparatonsværksteder med en samlet Betaling for udført Reparatonsarbejde af 536000 Kr. Denne Sum fordelte sig paa Virksomheder uden og med Arbejdere samt uden eller med Handel med færdigt Fabrikarbejde, som nedenstaaende Tal vise:

Virksomheder	Uden Fabriksudsalg			Med Fabriksudsalg		
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Betaling for udført Reparatonsarbejde Kr.	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Betaling for udført Reparatonsarbejde Kr.
uden Arbejdere	242	"	232500	91	"	109000
med —	12	16	30000	69	98	164600
Tilsammen...	254	16	262500	160	98	273600

Af de her nævnte Virksomheder vare henimod tre Fjerdedele (72 pCt.) Enkeltmandsbedrifter mod 64 pCt. for Skomagerforretningerne som Helhed. Der bestaar imidlertid i denne Henseende en væsentlig Forskel mellem de Virksomheder, der drive Handel med færdigt Fabrikarbejde, og de Virksomheder, der ikke have noget saadant Udsalg. Disse sidste ere saa at sige alle Enkeltmandsbedrifter, og den gennemsnitlige Betaling for udført Reparatonsarbejde var pr. beskæftiget Person kun godt 1000 Kr. Af de Virksomheder, der havde Fabriksudsalg, beskæftigede derimod godt to Femtedele (43 pCt.) fremmed Arbejdskraft. Den gennemsnitlige Betaling pr. Person bliver ganske vist her ikke meget større end for Gruppen uden Handel, men Indehaveren vil i dette Tilfælde ofte i højere Grad være Handlende end Haandværker og deltager saaledes forholdsvis lidt eller slet ikke i det industrielle Arbejde. Af samtlige Reparatonsvirksomheder havde 39 pCt.

Fabriksudsalg. For de øvrige Virksomheder var dette endnu hyppigere Tilfældet og var yderligere stigende med Virksomhedernes Størrelse; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Antal Virksomheder	Heraf med Fabriksudsalg	pCt.
Reparationsvirksomheder	414	160	39
Andre Virksomheder			
uden Arbejdere	373	149	40
med 1 Arbejder	135	109	81
— 2—5 Arbejdere	118	100	85
— over 5 Arbejdere	23	15	65
Tilsammen	1063	533	50

De mellemstore Virksomheder med 2—5 Arbejdere havde hyppigst Fabriksudsalg. I noget mindre Grad gjaldt dette de større Virksomheder med over 5 Arbejdere; herunder findes nogle enkelte Skomagerforretninger, der kun føre haandsyet Fodtøj (dyrt Luksusfodtøj).

Som Helhed synes de Virksomheder, der have Fabriksudsalg, at staa sig bedst; de beskæftige saaledes gennemsnitlig et større Antal Arbejdere end de Virksomheder, der ikke have Udsalg af færdigt Fabrikarbejde. Forbindelsen herimellem skyldes antagelig, at saadanne Virksomheder, der kunne byde et større Udvalg af færdigt Fodtøj, bedre formaa at holde Kunderne fast, hvilket for den haandværksmæssige Del af Forretningen navnlig giver sig Udslag i flere Reparationer.

Af de 649 Virksomheder, der fremstillede nyt Fodtøj, købte 395 Virksomheder naadlet Arbejde efter Maal (færdige Overdele); 144 skar Overdele til paa eget Værksted, men lod dem naadle andetsteds, og 121 fremstillede fuldt færdige Overdele paa eget Værksted. Dette giver i alt 660 Virksomheder, og man vil saaledes se, at nogle enkelte Virksomheder samtidig benyttede flere Fremgangsmaader nogenlunde jævnsides. Desuden anvendte ca. 50 Virksomheder ved Siden af den sædvanlig benyttede Fremgangsmaade af og til andre. Ser man bort herfra, faas omstaaende Tal for de forskellige Størrelsesklasser.

	Uden Arbejdere	Med 1 Arbejder	Med 2—5 Arbejdere	Med over 5 Arbejdere	Til- sammen
Samlet Antal Virksomheder	373	135	118	23	649
Heraf købte naadlet Arbejde efter Maal	256	89	48	2	395
skar Overdele til paa eget Værksted, men lod det naadle andetsteds	53	29	47	15	144
fremstillede fuldt færdige Overdele paa eget Værk- sted	62	19	31	9	121

Det var navnlig de smaa Virksomheder, der købte færdige Overdele. Virksomheder med 2—5 Arbejdere skar lige saa hyp-pigt Overdelene til paa eget Værksted, idet de lod Naadlingen besørge andetsteds, og adskillige fremstillede fuldt færdige Overdele paa eget Værksted. Af de store Virksomheder købte kun 2 færdige Overdele, Resten fremstillede selv Overdele enten fuld-stændig eller delvis.

I samtlige 649 Virksomheder (bortset fra rene Reparations-værksteder) tilvirkedes i alt af nyt Fodtøj 57230 Par til en sam-let Salgsværdi af 904000 Kr. samt udførtes Reparationsarbejde for 1,180000 Kr. Efter Størrelsesgrupper vare Tallene saaledes:

Virksomheder	Antal Virk- somheder	Antal Arbejdere	Nyt Fodtøj Antal Par	Salgsværdi Kr.	Betaling for udført Reparationsarbejde Kr.
uden Arbejdere..	373	"	11550	127800	444000
med 1 Arbejder..	135	135	9320	101100	248000
— 2-5 Arbejdere	118	360	17650	285700	354000
— over 5 —	23	252	18710	389500	134000
Tilsammen ...	649	747	57230	904100	1,180000

For samtlige Virksomheder udgjorde Salgsværdien for nyt Fodtøj godt to Femtedele (43 pCt.) af den hele Bruttoindtægt. Den gennemsnitlige Pris pr. Par var 16,90 Kr.¹⁾, og den gennemsnitlige Bruttoindtægt pr. beskæftiget Person (Indehaveren med-regnet) var 1490 Kr. For de fire Størrelsesgrupper hver for sig vare de tilsvarende Tal som fremstillet i omstaaende Oversigt:

¹⁾ Ved Beregningen af den gennemsnitlige Pris pr. Par er kun medtaget nyt Arbejde, solgt til private Kunder (52210 Par til en samlet Salgsværdi af 884400 Kr.)

Virksomheder	Af 100 Kr. var	Gennemsnits-	Gennemsnitlig
	for nyt Fodtøj	pris pr. Par	pr. beskæftiget Person
		Kr.	Kr.
uden Arbejdere . . .	22	12,70	1530
med 1 Arbejder . .	29	12,40	1290
— 2—5 Arbejdere	45	18,20	1340
— over 5 —	74	20,80	1900
Tilsammen . . .	43	16,90	1490

De her meddelte Tal for Virksomheder, der saavel fremstillede nyt Fodtøj som udførte Reparationsarbejde, bekræfte, hvad der ovenfor blev paavist for de rene Reparationsværksteder, at det navnlig er for de smaa Virksomheder, at Reparationsarbejdet er af Betydning. I Virksomheder uden Arbejdere var over tre Fjerdedele af den samlede Bruttoindtægt Betaling for Reparationsarbejde, i Virksomheder med 2—5 Arbejdere var det godt Halvdelen og i Virksomheder med over 5 Arbejdere kun godt en Fjerdedel. Ved Siden heraf fremstillede de smaa Virksomheder gennemgaaende tarveligere Fodtøj end de større. I de mindste Virksomheder var saaledes den gennemsnitlige Pris for Fodtøj til private Kunder 12 à 13 Kr. pr. Par mod 18—21 Kr. i de større. Den gennemsnitlige Bruttoindtægt pr. beskæftiget Person var, bortset fra Virksomheder uden Arbejdere, stigende med Virksomhedernes Størrelse. At den gennemsnitlige Bruttoindtægt var forholdsvis stor for Virksomheder uden Arbejdere hidrører antagelig fra, at det paa Skemaerne anførte gennemsnitlige Antal Arbejdere ikke er noget fuldstændig korrekt Udtryk for det virkelig beskæftigede Antal. Saaledes ere Arbejderne navnlig i de smaa Virksomheder ikke regelmæssigt beskæftigede Aaret igennem, medens de Virksomheder, der ingen Arbejdere have anført, af og til kunne lade Arbejde udføre af fremmede. — Der bestaar med Hensyn til de her nævnte Forhold en tydelig Forskel, eftersom der var knyttet Fabriksudsalg til Virksomheden eller ej. For de Virksomheder, der havde Udsalg af færdigt Fabrikarbejde, traadte Tilvirkning af nyt Fodtøj i endnu højere Grad tilbage for Reparationsarbejdet, og desuden var det her fremstillede Fodtøj billigst; jfr. omstaaende Tal:

Virksomheder	Virksomheder uden Fabriksudsalg		Virksomheder med Fabriksudsalg	
	Af 100 Kr. var for nyt Fodtøj	Gennemsnits- pris pr. Par ¹⁾ Kr.	Af 100 Kr. var for nyt Fodtøj	Gennemsnits- pris pr. Par ¹⁾ Kr.
uden Arbejdere	24	14,30	20	10,80
med 1 Arbejder	43	15,00	26	11,80
— 2—5 Arbejdere	66	18,30	39	16,60
— over 5 —	83	22,90	66	19,00

Den gennemsnitlige Bruttoindtægt pr. beskæftiget Person (Indehaveren medregnet) var gennemgaaende noget større i Virksomheder med end i Virksomheder uden Fabriksudsalg, og denne Forskel bliver endnu mere paaagtelsesværdig, naar man erindrer, at Indehaveren i Virksomheder med Fabriksudsalg ofte deltager forholdsvis lidt i det haandværksmæssige Arbejde (jfr. det ovenfor Side 37 bemærkede angaaende det tilsvarende Forhold i de rene Reparationsforretninger).

Som Afslutning paa nærværende Fremstilling af de Forhold, hvorunder Skomagerhaandværket udøves i Hovedstaden, fremsættes nedenfor en Oversigt over Antallet af Skomagerforretninger, grupperede efter Størrelsen af den samlede Bruttoindtægt.

	Antal Skomagerforretninger, fordelte efter samlet Bruttoindtægt									
	under 500 Kr.	500— 1000 Kr.	1000— 1500 Kr.	1500— 2000 Kr.	2000— 3000 Kr.	3000— 4000 Kr.	4000— 5000 Kr.	5000— 10000 Kr.	over 10000 Kr.	Til- sam- men
Rene Reparationsværksteder	38	143	106	53	48	12	6	7	1	414
Andre Virksomh. uden Arbejdere	21	92	85	78	79	13	3	2	"	373
— — med 1 Arbejder	"	10	23	23	31	28	12	8	"	135
— — 2—5 Arb.	"	"	2	3	14	20	23	49	7	118
— — over 5 —	"	"	"	"	"	"	"	4	19	23
Tilsammen	59	245	216	157	172	73	44	70	27	1063
Heraf: uden Fabriksudsalg	47	167	120	79	70	21	4	11	11	530
med —	12	78	96	78	102	52	40	59	16	533

Halvdelen havde saaledes under 1500 Kr. og kun 13 pCt. over 4000 Kr. Af Virksomhederne uden Fabriksudsalg naaede

¹⁾ Jfr. Note 1, Side 39.

kun godt en Tredjedel op over 1500 Kr., for Virksomheder med Fabriksudsalg var det derimod omtrent de to Tredjedele. For disse to Grupper særskilt var Fordelingen inden for de forskellige Størrelsesklasser saaledes:

	Af 100 Virksomheder uden Fabriksudsalg havde				Af 100 Virksomheder med Fabriksudsalg havde			
	under 1500 Kr.	1500— 4000 Kr.	over 4000 Kr.	Til- sam- men	under 1500 Kr.	1500— 4000 Kr.	over 4000 Kr.	Til- sam- men
Rene Reparationsværksteder	79	21	"	100	54	42	4	100
Andre Virksomh. uden Arbejdere	57	43	"	100	47	52	1	100
— — med 1 Arbejder	23	73	4	100	25	69	6	100
— — 2—5 Arb.	"	39	61	100	2	53	45	100
— — over 5 —	"	"	100	100	"	"	100	100
I alt	63	33	4	100	35	51	14	100

Overalt vise Tallene de gunstigste Forhold for Virksomheder med Fabriksudsalg, hvorved tilmed maa erindres, at den haandværksmæssige Del af den samlede Forretning her ofte staar tilbage i Betydning for Fabriksudsalget.

Foruden de ovenfor for Hovedstaden meddelte Oplysninger har man som nævnt indhentet tilsvarende Data for Skomagerforretningerne i Odense Amt (By og Land). De modtagne Oplysninger vedrøre i alt 417 Virksomheder med 196 Arbejdere. Særskilt for By og Land vare Tallene, sidestillede med Antallet den 12. Juni 1906, saaledes:

	12. Juni 1906		Oplysningerne om Produktion m. v. for Aaret 1905 vedrøre	
	Antal Virk- somheder	Antal Arbejdere	Antal Virk- somheder	Gennemsnitlig Antal Arbejdere
Odense	161	86	138	81
Andre Byer i Odense Amt ¹⁾	60	43	56	52
Tilsammen	221	129	194	133
Landdistrikterne i Odense Amt	241	45	223	63

I Sammenligning med Antallet i 1906 mangler der Oplysning om Produktion m. v. i 1905 for 27 og 18 Virksomheder henholdsvis i By og paa Land, altsaa som Helhed henimod en Tiendedel.

¹⁾ Middelfart, Assens, Kerteminde, Børgense.

I de 194 Virksomheder i Byerne tilvirkedes af nyt Fodtøj 13600 Par til en samlet Salgsværdi af 133000 Kr., hvortil kom 220000 Kr. for udført Reparationsarbejde; i de 223 Virksomheder paa Landet vare de tilsvarende Tal 11200 Par til en Salgsværdi af 97000 Kr. samt 125000 Kr. for Reparationsarbejde; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Odense Amts			
	Byer		Landdistrikter	
	Antal Par	Salgsværdi Kr.	Antal Par	Salgsværdi Kr.
Nyt Arbejde, solgt til private Kunder . . .	12040	126300	10100	93200
— — — udført for Fabrikanter eller				
Handlende	600	3800	300	1450
Vendt Fodtøj	950	2980	790	2500
Tilsammen	13590	133080	11190	97150
Betaling for udført Reparationsarbejde . . .	—	220000	—	125300
— — — Naadlearbejde	—	700	—	—

Af samtlige Virksomheder var i Byerne 31 Virksomheder med 1 Arbejder rene Reparationsværksteder, og den samlede Betaling for udført Reparationsarbejde udgjorde 12900 Kr.; paa Landet var det samme Tilfældet med 35 Virksomheder (uden Arbejdere) med en samlet Betaling af 13700 Kr. Den gennemsnitlige Betaling pr. beskæftiget Person var kun ca. 400 Kr. Kun et Par Virksomheder havde Udsalg af færdigt Fabrikarbejde.

Af samtlige Virksomheder i Odense Amt (baade i Byerne og paa Landet) havde en Tredjedel Fabriksudsalg mod Halvdelen i Hovedstaden; derimod var det i Overensstemmelse med Forholdene i Hovedstaden fortrinsvis de større Virksomheder, der drev Handel med fabrikmæssigt tilvirket Fodtøj; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Byerne			Landdistrikterne		
	Antal Virksomheder	Heraf med absolut	Fabriksudsalg pCt.	Antal Virksomheder	Heraf med absolut	Fabriksudsalg pCt.
Rene Reparationsværksteder	31	3	10	34	2	6
Andre Virksomheder uden Arbejdere	101	15	15	136	34	25
Andre Virksomheder med Arbejdere	62	44	71	53	39	74
Tilsammen	194	62	32	223	75	33

Af de 351 Virksomheder i hele Odense Amt, der fremstillede nyt Fodtøj, købte 253 naadlet Arbejde efter Maal (færdige Overdele), 37 skar Overdelene til paa eget Værksted, men lod dem naadle andetsteds, og 85 fremstillede fuldt færdige Overdele paa eget Værksted. Man købte her forholdsvis noget hyppigere færdige Overdele end i Hovedstaden (70 pCt. mod 61 pCt.); til Gengæld fremstillede navnlig paa Landet forholdsvis faa Virksomheder halvfærdige Overdele, hvilket naturligvis staar i Forbindelse med det ringe Antal Hjemmearbejdere, der i Sammenligning med Hovedstaden findes i Provinserne (jfr. Tabellen Side 27).

Bortset fra de rene Reparationsværksteder vare 101 Virksomheder i Byerne og 135 paa Landet Enkeltmandsbedrifter. Deler man Produktionen mellem Virksomheder uden og med Arbejdere, faas følgende Oversigt:

	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Nyt Fodtøj		Betaling for udført Reparationsarbejde
			Antal Par	Salgsværdi	
Byerne			Kr.		Kr.
Virksomh. uden Arbejdere	101	"	2910	28200	67400
— med —	62	132	10680	104880	152600
Tilsammen ...	163	132	13590	133080	220000
Landdistrikterne			Kr.		Kr.
Virksomh. uden Arbejdere	135	"	4960	46600	57000
— med —	53	63	6230	50550	68300
Tilsammen ...	188	63	11190	97150	125300

I Byerne udgjorde Salgsværdien for nyt Fodtøj 38 pCt. af den hele Bruttoindtægt, paa Landet 44 pCt. I Hovedstaden var det tilsvarende Tal 43 pCt., men her fandtes forholdsvis langt flere rene Reparationsværksteder. Beregnes Tallene for samtlige Virksomheder, udgør Salgsværdien for nyt Fodtøj i Hovedstaden 35 pCt. af den hele Bruttoindtægt mod 39 pCt. i Byerne og 41 pCt. paa Landet i Odense Amt. Der sælges saaledes forholdsvis mest nyt Fodtøj paa Landet og mindst i Hovedstaden. I Overensstemmelse med den her antydede Tendens i Tallene er det ogsaa, at Salgsværdien for nyt Fodtøj i Odense kun udgjorde 34 pCt. af den hele Bruttoindtægt, medens det tilsvarende Tal for de øvrige Byer i Odense Amt var 43 pCt.

Gennemsnitsprisen pr. Par nyt Fodtøj var i Byerne 9,80 Kr. og paa Landet 8,70 Kr., altsaa langt lavere end i Hovedstaden (16,90 Kr.). Denne Forskel er sikkert for stor til at kunne forklares alene ved Kvalitetsforskelligheder, men er rimeligvis ogsaa et Udtryk for, at der i Provinserne i Sammenligning med Hovedstaden bruges forholdsvis flere Sko end Støvler. Ogsaa for det her berørte Forholds Vedkommende staar Odense nærmest Hovedstaden med 14 Kr. pr. Par nyt Fodtøj mod 7 Kr. i de øvrige Byer i Odense Amt. I øvrigt opvise Byerne i denne Henseende den samme Forskel mellem Virksomheder med og uden Fabriksudsalg samt med og uden Arbejdere; jfr. nedenstaaende Tal:

Virksomheder	Den gennemsnitlige Pris pr. Par nyt Fodtøj i	
	Virksomheder uden Fabriksudsalg	Virksomheder med Fabriksudsalg
	Kr.	Kr.
uden Arbejdere.....	10,80	7,90
med —	11,90	9,10
Tilsammen ...	11,00	9,00

Den gennemsnitlige Bruttoindtægt pr. beskæftiget Person, der for de rene Reparationsværksteder ovenfor (Side 43) blev opgjort til 400 Kr., var for de øvrige Virksomheder i Byerne 1200 Kr. og paa Landet 890 Kr. mod 1490 Kr. i Hovedstaden. Særskilt for Virksomheder uden og med Arbejdere vare Tallene saaledes:

Virksomheder	Gennemsnitlig Bruttoindtægt pr. beskæftiget Person	
	Byerne	Landdistrikterne
	Kr.	Kr.
uden Arbejdere... ..	950	770
med —	1330	1020
Tilsammen... ..	1200	890

Baade i Byerne og paa Landet var Tallet betydelig højere for Virksomheder med end for Virksomheder uden Arbejdere.

Grupperer man Antallet af Skomagerforretninger efter Størrelsen af den samlede Bruttoindtægt, faas omstaaende Oversigt, hvor desuden den summariske Gruppering for Hovedstaden er medtaget:

	Antal Skomagerforretninger, fordelt efter samlet Bruttoindtægt									
	under 500 Kr.	500— 1000 Kr.	1000— 1500 Kr.	1500— 2000 Kr.	2000— 3000 Kr.	3000— 4000 Kr.	4000— 5000 Kr.	5000— 10000 Kr.	over 10000 Kr.	Til- sam- men
Hovedstaden	59	245	216	157	172	73	44	70	27	1063
Byerne i Odense Amt										
Rene Reparationsværksteder .	19	9	3	"	"	"	"	"	"	31
Virksomheder uden Arbejdere	20	38	25	14	4	"	"	"	"	101
— med	—	"	3	6	8	15	10	7	7	62
Tilsammen...	39	50	34	22	19	10	7	7	6	194
Landdistrikterne i Odense Amt										
Rene Reparationsværksteder .	26	7	1	"	"	"	"	"	"	34
Virksomheder uden Arbejdere	36	58	35	6	"	1	"	"	"	136
— med	—	1	3	12	15	18	1	2	1	53
Tilsammen...	63	68	48	21	18	2	2	1	"	223

Foretager man i Overensstemmelse med den Side 41 for Hovedstaden meddelte Oversigt en relativ Fordeling paa noget større Grupper, faas følgende Tal:

Af 100 Virksomheder havde	Hoved- staden	Byerne i Odense Amt	Landdistrikterne i Odense Amt
under 1500 Kr.	49	63	80
1500—4000 —	38	26	18
over 4000 —	13	11	2
Tilsammen ...	100	100	100

Medens kun Halvdelen af Hovedstadens Skomagerforretninger havde under 1500 Kr. i samlet Bruttoindtægt, var dette Tilfældet med omtrent to Tredjedele af Byernes og endogsaa med fire Femtede af Landdistrikternes Skomagerforretninger i Odense Amt.

11. Garverier.

Ved Industritællingen den 12. Juni 1906 taltes her i Landet i alt 148 Garverier med et samlet Personel paa 1010, hvoraf de 769 vare egentlig industrielle Arbejdere. 57 Garverier havde mekanisk Kraft (bortset fra Vind- og Vandkraft) og benyttede under regelmæssig Drift (bortset fra Reservemaskiner) en Maskinstyrke paa 819 H. K.¹⁾ I omstaaende Oversigt angives Fordelingen af de 148 Garverier paa Landets Hoveddele, hvortil er føjet de tilsvarende Tal for 1897.

Siden 1897 er Antallet af Garverier blevet formindsket med 52, og saavel det beskæftigede Personel som Antallet af Arbej-

¹⁾ Kun 1 Garveri havde Reservemaskine (6 H. K.)

	Antal Virk- somheder	Samlet Per- sonel	Heraf egentlig industrielle Arbejdere	Antal Virksom- heder med mekanisk Kraft	Maskinernes Hestekraft H. K.
1906					
Hovedstaden	19	357	293	12	398
Provinsbyerne	100	539	400	40	359
Landdistrikterne	29	114	76	5	62
Hele Landet...	148	1010	769	57	819
1897					
Hovedstaden	19	303	256	11	93
Provinsbyerne	137	882	686	38	188
Landdistrikterne	48	190	139	3	16
Hele Landet...	204	1375	1081	52	297

dere er i 1906 en Fjerdedel lavere end i 1897. Denne Nedgang skyldes imidlertid for en ikke ringe Del den betydelige, tekniske Udvikling, der har fundet Sted i Garveindustrien i Tiden mellem de to Tællinger. Nyere, hurtige Garvemetoder have saaledes muliggjort en Indskrænkning i den beskæftigede Arbejderstyrke uden en tilsvarende Produktionsformindskelse, og yderligere er der meget faa Industrier, der i den her behandlede Periode kunne opvise en stærkere Vækst for den anvendte Maskinstyrke.

Trods den betydelige Formindskelse i Antallet af Garverier som Helhed er Antallet af Garverier med mekanisk Kraft steget, og den benyttede Maskinstyrke er nu $2\frac{3}{4}$ Gange saa stor som i 1897. I 1897 udgjorde Maskinstyrken pr. 100 Arbejdere kun 28 H. K., nu 107 H. K. Det er dog ikke rimeligt, at den forandrede Teknik alene har været i Stand til at opveje Nedgangen i det beskæftigede Antal Arbejdere, og Garveindustrien synes saaledes siden 1897 at have været i reel Tilbagegang (jfr. nedenfor).

Det er kun Garverierne i Provinserne, der ere gaaede tilbage. Der fandtes saaledes saavel i 1897 som i 1906 19 Garverier i Hovedstaden, og disse beskæftigede endogsaa i 1906 14 pCt. flere Arbejdere end ved den foregaaende Tælling. Af Garveindustriens hele Arbejderstyrke findes saaledes nu i Hovedstaden 38 pCt. (mod kun 24 pCt. i 1897) og af Maskinstyrken endogsaa omtrent Halvdelen. Det gennemsnitlige Antal Arbejdere pr. Garveri i Hovedstaden var i 1906 15, altsaa betydelig større end i Provinserne (4 i Provinsbyerne og 3 paa Landet). Siden 1897 er det gennem-

snitlige Antal Arbejdere pr. Garveri steget lidt i Hovedstaden, men formindsket i Provinsbyerne, og Nedgangen i det beskæftigede Antal Arbejdere er saaledes fælles for store og smaa Virksomheder; jfr. nedenstaaende Oversigt for hele Landet:

Virksomheder	1906			1897		
	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere absolut	pCt.	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere absolut	pCt.
uden Arbejdere	28	"	"	26	"	"
med 1—2 Arbejdere ...	49	71	9,2	71	106	9,8
— 3—5 — ...	36	133	17,3	54	213	19,7
— 6—20 — ...	27	280	36,4	45	444	41,1
— over 20 — ...	8	285	37,1	8	318	29,4
Tilsammen ...	148	769	100,0	204	1081	100,0

Tallene vise dog en svag Koncentrering, idet Nedgangen har været størst for de mellemstore Garverier; i 1897 beskæftigede de store Garverier (med over 20 Arbejdere) 29 pCt. af Industriens hele Arbejderstyrke, i 1906 var Tallet steget til 37 pCt. I denne Bedriftskoncentrering ligger naturligvis ogsaa et Moment, der ved Siden af den tekniske Udvikling har modvirket Nedgangen i de absolutte Tal. Hvorvidt der alligevel har fundet en Produktionsformindskelse Sted, lader sig ikke direkte godtgøre, da der ikke foreligger nogen Opgørelse af Garveriernes Produktion forud for 1905, men det er dog muligt ved Hjælp af Tallene for Ind- og Udførsel af uberedte Huder og Skind at give et Fingerpeg til Afgørelse heraf; jfr. nedenstaaende Tal:

	Indgaaet til Forbrug fra Udlandet	Udførsel af danske Huder og Skind	Udførsels- overskud
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1897	4,73	10,76	6,03
1899	6,30	14,70	8,40
1901	6,65	12,93	6,28
1903	5,23	14,08	8,85
1905	7,12	17,55	10,43
1906	9,34	16,73	7,39
1907	8,62	14,98	6,36

Man vil se, at Udførselsoverskudet af uberedte Huder og Skind steg fra 6 Mill. Pd. i 1897 til 10^{1/2} Mill. Pd. i 1905. Naturligvis kunde dette hidrøre fra en tilsvarende Merproduktion af Huder og Skind her i Landet, men da Udførselen af levende Kvæg samtidig er steget fra ca. 36000 Stkr. i 1898 til ca. 124000 Stkr. i 1905, hvilket maa medføre en Nedgang i Produktionen af Huder

og Skind i Danmark, pege ogsaa de her meddelte Tal i Retning af en Formindskelse i det Kvantum, der er behandlet i danske Garverier. Aarsagen hertil kan maaske delvis søges i, at den tekniske Udvikling, som Faget har været Genstand for i de senere Aar, endnu ikke fuldt ud er gennemført i de danske Garverier som Helhed. Man har saaledes indtil den nyeste Tid gennemgaaende holdt fast ved den gamle Garvemethode, der varer $\frac{1}{2}$ —1 Aar, og dette indeholder naturligvis en meget betydelig Risiko, særlig naar Raastoffet, saaledes som det har været Tilfældet i de senere Aar, er underkastet store Prissvingninger, paa hvilke det hjemlige Marked er uden Indflydelse. Siden 1905 er Udførselsoverskudet af uberedte Huder og Skind indtil 1907 gaaet ned med 4 Mill. Pd., og samtidig have en Mængde mindre Garverier indstillet Driften¹⁾, og der synes saaledes efter 1905 at være indtraadt en stærk Bedriftskoncentrering jævnsides med en Opgang i den samlede Produktion.

Samtidig med den ret betydelige Formindskelse i Antallet af Garverier, der har fundet Sted fra 1897 til 1906, og som i endnu stærkere Grad er fortsat efter 1906, er det Antal Garverier, der blev drevne som Bierhverv til anden Virksomhed, steget. Medens der i 1897 kun fandtes 8 Garverier eller 4 pCt. af det samlede Antal, der dreves som Bierhverv, var dette i 1906 Tilfældet med 23 Garverier eller 16 pCt. Desuden havde i 1906 34 Garvere Bierhverv ved Siden af Garveriet, saaledes at i alt 57 Garverier eller 38 pCt. blev drevne i Forbindelse med andet Erhverv. Nedenstaaende Oversigt indeholder Oplysning om Arten af de saaledes tilknyttede Erhverv:

	Antal Tilfælde, hvor det i Tilknytning til Garverivirksomhed dreves Erhverv var		
	Bierhverv	Hovederhverv	Tilsammen
Landbrug	3	3	6
Handel	23	14	37
Haandværk og Industri	8	4	12
Andet Erhverv	"	2	2
I alt ...	34	23	57

¹⁾ Jfr. Dansk Industrieretning 1907, Side 140, hvor det antages, at ca. 40 mindre Barkgarverier i Løbet af de sidste Aar ganske have indstillet Driften.

Det hyppigst tilknyttede Erhverv var Handel; det er navnlig de senere Aars vanskelige Prisforhold for Raaprodukterne, der have bevirket, at en Mængde smaa og middelstore Garverier ere blevne omformede til Handelsforretninger (Produkt- og Læderhandel). 12 Garverier blev drevne i Forbindelse med anden industriel Virksomhed (1 med Skotøjsfabrik, Resten med Naadlerier).

Garveindustriens 769 Arbejdere vare næsten alle Mænd; kun 6 vare Kvinder. 419 ere betegnede som Svende, 32 som Lærlinge, Resten som Arbejds mænd og Arbejdersker.

For Aaret 1905 har man modtaget Oplysning om Produktionen m. v. fra 143 Garverier med et samlet Arbejdsantal for Aaret som Gennemsnit af 780 mod 148 Garverier med 769 Arbejdere d. 12. Juni 1906¹⁾. I Sammenligning med Antallet i 1906 mangler der saaledes kun Oplysning om 5 Garverier, hvor det beskæftigede Antal Arbejdere maa antages at have været ringe. Antallet af Garverier var rimeligvis dog noget større i 1905 end d. 12. Juni 1906, men de muligvis ophævede Garveriers Produktion (hvorom Oplysning ogsaa mangler) har sikkert været ubetydelig.

Efter de anvendte Garvestoffers Art sondres mellem flere forskellige Garvningsmetoder. Den største Rolle spiller de vegetabiliske Garvestoffer, der forekomme i forskellige Bark-, Ved- og Frugtsorter, og som anvendes ved Rødgarvningen; derefter komme de mineralske Garvemidler (Kogsalt, Alun, Kromforbindelser m. v.), der benyttes til Hvidgarvning og Kromgarvning; endelig anvendes Tran og andre Fedtstoffer af animalsk Oprindelse ved Semsgarvningen.

Af de 143 Garverier, fra hvilke man har modtaget Oplysning for 1905, benyttede 118 kun en enkelt Metode (96 Rødgarvning, 17 Hvidgarvning, 3 Kromgarvning og 2 Semsgarvning). 22 Garverier anvendte baade Rød- og Hvidgarvning, 1 Hvidgarveri udførte ogsaa Semsgarvning og 1 Garveri saavel Semsgarvning som Saffiansgarvning (Rødgarvning); 1 Virksomhed beredte kun Vildtskind.

¹⁾ At Opgørelsen for 1905 har givet et noget større Tal end det Antal Arbejdere, der blev optalt 12. Juni 1906, hidrører delvis fra, at Indehaveren ofte, navnlig i de mindre Garverier, er medregnet ved Opgørelsen for 1905.

Forud for selve Garvningen gaar forskellige Behandlinger, der dels tjene til at fjerne Overhuden med Haarene og rense Kød-siden (Udblødning, Afhaaring), dels skulle gøre Læderhuden lettere modtagelig for Garvemidlernes Paavirkning (Beisning). Under Udblødningen maa Huden underkastes en mekanisk Behandling for at fremskynde Blødgørelsen. Dette udførtes tidligere ved «Strækning», men nu anvendes i de større Garverier i Almindelighed en Valkning. I 1905 havde saaledes af 143 Garverier 18 mekanisk drevne Valkeværker med tilsammen 31 Valkemaskiner (heraf 10 udtrykkeligt opgivne som Hammervalker).

I Rødggarverier anvendes som nævnt vegetabilsk Garve-materiale; dette kan benyttes i tør Tilstand og formales i saa Fald paa dertil egnede Kværne. I 1905 havde 49 Garverier Bark-mølle med tilsammen 52 Kværne. I nyere Tid anvendes imidlertid hyppigt Ekstrakter af saadanne Garvematerialer, og ved den moderne Hurtiggarvningsmetode kunne Huder garves til Underlæder i roterende Tromler med meget stærk Garveekstrakt paa et Par Døgn, medens den ældre Grubegarvning varede $\frac{1}{2}$ —1 Aar. Efter Garvningen maa Læderet underkastes en Efterbehandling, der for Overlæderets Vedkommende bestaar i en lang Række af Operationer, der sammenfattes under Benævnelserne «Tougnings». De vigtigste af disse ere Udvaskning, Udstødning for at fjerne den i Læderet indeholdte overflødige Ekstrakt og gøre det glat samt Behandling med Fedtstoffer. Hertil kommer Egalisering af Læderets Tykkelse enten ved Afhøvling eller ved Spaltning i to eller flere Lag (Spalt), der bruges paa forskellig Maade. Spaltningen foregaar i Almindelighed ved Hjælp af særegne Maskiner; saaledes havde i 1905 37 Garverier mekanisk drevne Spaltemaskiner (tilsammen 40 Maskiner). Endelig bliver Læderet ofte appreteret (Indvalsning af Mønstre med graverede Messingvalser, Blankstødning m. v.). — Hvidgarvet Læder, hvor Garveprocessen højest strækker sig over 3 Uger, altsaa foregaar betydelig hurtigere end ved Rødggarvning, fremstilles hovedsagelig af Lamme- og Gedeskind og benyttes til Handsker samt til For i Fodtøj. Ved Garvningen af Glacéskind (til Handsker) anvendes, foruden de almindelige

Garvemidler (Alun, Kogsalt), tillige Æg, som blandes med Alun- og Saltopløsningen til en tynd Dejj. Herved blive Skindene blødere. Hvidgarvede Skind bruges bl. a. til lettere Fodtøj. Pelsværk, der garves med Haarene paa og kun paa Kødsiden, bliver i Almindelighed hvidgarvet. — Kromgarvet Læder fremstilles her i Landet næsten udelukkende af Fedeskind (Kalveskind) og benyttes kun til Overlæder til Fodtøj (Boxcalf). Det saaledes tilvirkede Læder maa underkastes en særlig Efterbehandling for at fjerne Overskudet af det anvendte Garvemiddel¹⁾. — Sems-garvet Læder eller Vaskeskind fremstilles af Faareskind. Man bruger ofte at spalte Skindene; den tynde Narvspalt (Haarsiden) rødgarves da og anvendes til Bogbinder- og Portefeuillearbejder.

I nedenstaaende Oversigt er der meddelt en Specifikation over det samlede Antal Huder og Skind, som i 1905 er bleven behandlet paa de 142 Garverier²⁾:

	Danske	Fremmede	Tilsammen	Heraf i
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Hovedstaden
Hestehuder.....	12950	"	12950	10120
Okse- og Kohuder ..	86400	3430	89830	27900
Vildhuder ³⁾	"	71200	71200	37000
Kalveskind	15520	1450	16970	11700
Gedeskind.....	860	2200	3060	2050
Faareskind	332900	112400	445300	60400
Andre Skind	13430	10200	23630	5060

Da der ikke foreligger nogen Opgørelse over det Antal Dyr, der aarlig slagtes her i Landet, kan det ikke afgøres, hvor stor en Del af den samlede Produktion af Huder og Skind der garves

¹⁾ Paa de 3 Kromgarverier (med 17 Arbejdere), der fandtes her i Landet i 1905, garvedes i dette Aar 9700 Fedeskind, 160 Hestehuder, 200 Okse- og Kohuder og 100 Faareskind. Afsætningens Salgsværdi udgjorde i 1905 102000 Kr., der paa et Par Tusind Kroner nær var for Overlæder.

²⁾ En Virksomhed, der udelukkende beredte Vildtskind for fremmed Regning, opgav ikke den behandlede Mængde.

³⁾ Huder af det halvville Kvæg paa Sydamerikas Sletter; disse Huder ere særlig kraftige og tætte og anvendes udelukkende til svært Underlæder (Saalelæder) og Rømmelæder. En saadan Indførsel af svære Huder er særlig nødvendig her i Landet, da den hjemlige Produktion hovedsagelig bestaar af Kohuder, der navnlig for de ældre Køers Vedkommende ere meget tynde og kan bruges til lettere Underlæder (Bindsaalelæder), Overlæder, Sadelmagerarbejde m. v.

paa de hjemlige Garverier, men det synes dog, som om den væsentligste Del af de producerede Okse- og Kohuder og en forholdsvis stor Del af de producerede Faareskind bliver behandlet her¹⁾. Derimod bliver den allerstørste Del af Kalveskindene udført. Der blev her i Landet i 1905 kun garvet ca. 16000 Kalveskind, medens Produktionen kan anslaaes til ca. 700000²⁾. De fremmede Huder og Skind, der blev behandlede paa danske Garverier, vare hovedsagelig Vildhuder og Faareskind. Garveriernes ringe Forbrug af Gedeskind var ogsaa af fremmed Oprindelse, derimod vare de allerfleste Kalveskind og samtlige Hestehuder danske.

De her i Landet garvede Kalve- og Gedeskind samt Hestehuder blev for Størstedelen behandlede paa Hovedstadens Garverier; her garvedes ogsaa en forholdsvis stor Del af Vildhuderne, medens Okse- og Kohuderne samt Faareskind fortrinsvis behandlede i Provinsgarverierne. Dette staar i Forbindelse med, at Hovedstadens Garverier fremstille sværere Lædersorter (Bindsaale- og Saalelæder), medens Provinsgarverierne i højere Grad lægge Vægt paa Tilvirkning af Overlæder. De to af Landets tre Kromgarverier, der hovedsagelig behandlede Kalveskind, laa i Hovedstaden.

Salgsværdien for den i 1905 afsatte Produktion udgjorde for 138 Garverier (med 775 Arbejdere) 6,72 Mill. Kr.³⁾; heraf var 6,49 Mill. Kr. for Læder og garvede Skind og 0,23 Mill. Kr. for Biprodukter (Fæhaar, Uld og Limlæder)⁴⁾. Hertil kom yderligere 68000 Kr. for Arbejde, udført for andre (Pelsgarvning m. v.). De tilsvarende Tal vare for Landets Hoveddele saaledes:

-
- ¹⁾ Som en Antydning kan Forholdstallet for de her i Landet garvede Huder og Skind skønmæssigt ansættes til ca. fire Femtedele for Okse- og Kohuder og ca. tre Femtedele for Faareskind.
- ²⁾ Ved Kreaturtællingen i 1898 blev Antallet af de i det forudgaaende Aar fødte Kalve opgivet til 976000. For 1905 kan Tallet antagelig ansættes til 1 Mill.; herfra gaar imidlertid Tillæget, der kan anslaaes til ca. 300000.
- ³⁾ 5 Garverier med 5 Arbejdere have kun meddelt Oplysning om det garvede Antal Huder og Skind, men ikke om den i 1905 afsatte Produktion.
- ⁴⁾ Da de her meddelte Tal vedrøre den i Aaret 1905 afsatte og ikke den producerede Mængde, ville de ikke direkte kunne sidestilles med de ovenfor meddelte Tal for de i samme Aar garvede Huder og Skind.

	Antal Garve- rier	Antal Arbej- dere	Produktionens Salgsværdi		Til- sammen Kr.	Betaling for Arbejde udført for andre Kr.
			Læder m. v. Kr.	Bipro- dukter Kr.		
Hovedstaden	19	263	2,782000	72600	2,854600	40400
Provinsbyerne . . .	97	438	3,210000	133200	3,343200	24300
Landdistrikterne .	27	84	499100	21500	520600	3600
Hele Landet . . .	143	785	6,491100	227300	6,718400	68300

I Forhold til det beskæftigede Antal Arbejdere var Produktionens Salgsværdi størst i Hovedstaden; pr. Arbejder udgjorde den her 10900 Kr. mod 7600 Kr. i Provinsbyerne og 6200 Kr. i Landdistrikterne.

I nedenstaaende Oversigt er særskilt for Landets Hoveddele Salgsværdien for Læder og garvede Skind nærmere specificeret; for de Posters Vedkommende, for hvilke tilforladelige Oplysninger om Produktionsmængden foreligge, er Tallet herfor vedføjet for hele Landet.

	Produktionens Salgsværdi				Hele Landet 1000 Kr.	Produktionens Mængde Hele Landet 1000 Pund
	Hoved- staden 1000 Kr.	Provins- byerne 1000 Kr.	Land- distrikterne 1000 Kr.	Hele Landet 1000 Kr.		
Overlæder (herunder Platlæder)	714	1,334	309	2,357	1,450	
Bindsaalelæder	438	256	50	744	565	
Saalelæder	103	436	3	542	486	
Bindsaale- og Saalelæder	1,323	403	"	1,726	—	
Læder til andet Brug	"	100	"	100	—	
Handskeskind	61	279	30	370	—	
Skind til andet Brug	143	402	107	652	—	
Tilsammen	2,782	3,210	499	6,491	—	

I Overensstemmelse med det ovenfor bemærkede tilvirkede Hovedstadens Garverier fortrinsvis Bindsaale- og Saalelæder. Salgsværdien for disse Lædersorter udgjorde her to Tredjedele af den samlede Salgsværdi mod kun en Tredjedel i Provinsgarverierne. Af Landets hele Produktion af Bindsaale- og Saalelæder fremstillede Hovedstaden de tre Femtedele; til Gengæld blev syv Tiendedele af hele Landets Produktion af Overlæder og endogsaa fire Femtedele af Handskeskind og Skind til andet Brug garvet paa Provinsgarverierne. Den gennemsnitlige Pris var højst for Overlæder: 1,60 Kr. pr. Pd. mod 1,30 Kr. for Bindsaalelæder og 1,10 Kr. for Saalelæder.

Af de 227300 Kr., der indkom ved Salg af Biprodukter, vare 149200 Kr. for Uld (ca. 230000 Pund), 15000 Kr. for Fæhaar (ca. 170000 Pund) og 63100 Kr. for Lim og Limlæder.

12 Garverier i Provinsbyerne opgav, at der til Garveriet var knyttet Naadleri med en samlet Bruttoindtægt af Naadlingen paa 34400 Kr.

Fordeler man de 143 Garverier i tre Grupper efter det beskæftigede Antal Arbejdere, faas følgende Oversigt:

Garverier med	Antal Garverier	Antal Arbejdere	Produktionens absolut	Salgsværdi pr. Arbejder	Betaling for Arbejde, udført for andre
			Kr.	Kr.	Kr.
1—5 Arbejdere..	109	232	1,309000	5600	28400
6—20 — ..	25	270	2,313000	8600	13000
over 20 — ..	9	283	3,096000	10900	26900
Tilsammen...	143	785	6,718000	8600	68300

I de store Garverier (med over 20 Arbejdere) var Produktionens Salgsværdi pr. Arbejder omtrent dobbelt saa stor som i de smaa (med 1—5 Arbejdere). For de 9 store Garverier (4 i Hovedstaden og 5 i Provinserne) udgjorde Salgsværdien over 3 Mill. Kr. eller henimod Halvdelen (46 pCt.) af samtlige Garveriers Afsætning. Den gennemsnitlige Afsætning pr. Garveri var her over $\frac{1}{3}$ Mill. Kr. (for de 4 Hovedstadsgarverier endogsaa op imod $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.).

12. Lædervareindustri.

Af Drivremmefabrikker har man modtaget Oplysning om 4 Virksomheder med tilsammen 19 Arbejdere, alle i Hovedstaden; bortset fra et Par ganske smaa Virksomheder mangler der i Sammenligning med Antallet i 1906 kun Oplysning fra en enkelt Virksomhed i Landdistrikterne (i 1906 med 8 Arbejdere), men denne blev først oprettet i 1906. Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde i Aaret 1905 199000 Kr., hvortil kommer ca. 8000 Kr. for udført Reparationsarbejde. I omstaaende Oversigt er Produktionen nærmere specificeret:

	Mængde	Salgsværdi
Læderdrivremme.....	73000 Pund	183000 Kr.
Bomuldsdrivremme.....	500 —	1400
Blæsebælge.....	120 Stkr.	7600
Diverse (Slanger, Snore m. v.)..	—	7300
Tilsammen...	—	199300

Af Piskefabrikker foreligger der Oplysning om Produktionen i 1905 fra de fire største med tilsammen 140 Arbejdere (1 i Langhøj pr. Gjeldsted, 2 i Odense og 1 i Aarhus). I 1906 taltes foruden disse 4 Virksomheder 4 med tilsammen 9 Arbejdere, samt 13 Virksomheder uden Arbejdere.

Af de 140 Arbejdere vare 92 Mænd, 43 Kvinder og 5 Børn; 32 Arbejdere (6 Mænd og 26 Kvinder) vare beskæftigede i eget Hjem hovedsagelig ved Fletning af Piskesnøre. Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde i 1905 279000 Kr. (12800 Dusin Piske til i alt 237000 Kr. og 9900 Dusin Stokke til 42000 Kr.).

Af Sadelmagerforretninger har man for 1905 modtaget Oplysning om Produktionen for 16 Virksomheder med 94 Arbejdere. Produktionens samlede Salgsværdi var 244000 Kr., hvortil kommer 62000 Kr. for udført Reparationsarbejde¹). Særskilt for Landets Hoveddele vare Tallene saaledes:

	Antal Virksomheder	Antal Arbejdere	Produktionens Salgsværdi	Betaling for udført Reparationsarbejde
			Kr.	Kr.
Hovedstaden.....	5	39	108000	43000
Provinsbyerne.....	8	45	112000	17000
Landdistrikterne....	3	10	24000	2000
Hele Landet...	16	94	244000	62000

Af de 244000 Kr. var 94000 Kr. for Seletøj, 32000 Kr. for Kufferter og Citytasker, 38000 Kr. for diverse Sadelmagerarbejde, 60000 Kr. for Møbel- og andet Tapetsererarbejde samt 20000 Kr. for Madratser.

¹) Paa Artillerimaterielværkstedernes Sadelmagerværksted, der ikke er medregnet herunder, beskæftigedes i alt 18 Mænd og 5 Kvinder og tilvirkedes Varer for 45900 Kr. samt udførtes Reparationsarbejde for 10000 Kr.